

Kari Margrethe Sabro

Bibliotekets betydning for innvandrerkvinner.

Erfaringer fra Holmlia.

**Masteroppgave i bibliotek- og informasjonsvitenskap
Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for samfunnsfag**

Sammendrag

Denne oppgaven handler om hvordan det lokale biblioteket kan ha betydning for innvandrerkvinner. Jeg har intervjuet 15 kvinner fra ikke-vestlige land som nå bor på Holmlia. Jeg har samlet dem i fokusgrupper og spurt dem om hvordan de bruker bibliotekfilialen på Holmlia, og hva slags oppfatninger de har av biblioteket. Jeg diskuterer også fordeler med mer bruk og mer variert bruk. Som teoretisk utgangspunkt bruker jeg en idealmodell for bibliotekets funksjoner i kunnskapssamfunnet, utarbeidet av Dorte Skot-Hansen, Casper Hvenegaard Rasmussen og Henrik Jochumsen. De deler bibliotekets funksjoner opp i ulike rom eller universer, og jeg ser på hvordan disse ulike rommene kan bidra til ulike dimensjoner ved en integrasjonsprosess. De 15 kvinnene jeg snakket med verdsetter biblioteket som et sted hvor de kan hente informasjon og litteratur som gjør dem bedre i stand til å snakke norsk og forstå det norske samfunnet. De bruker biblioteket først og fremst som et læringsrom. Noen av dem har tatt i bruk bøker og magasiner på eget morsmål på biblioteket. Dette gjelder først og fremst de kvinnene som har bodd kortest i Norge. Noen av kvinnene har lånt romaner og filmer på norsk, og dermed tatt i bruk biblioteket som et inspirasjonsrom. Kvinnene oppfatter ikke biblioteket som et møterom, men har hilst på andre mennesker fra lokalmiljøet på biblioteket. Biblioteket har tydeligst hjulpet dem i deres kommunikative integrasjon. Som performativt rom og møterom har biblioteket et utviklingspotensiale.

FORORD

Da jeg begynte på denne oppgaven visste jeg lite om hva jeg ville finne. Det jeg fant har skapt et engasjement og et ønske om å utvikle biblioteket til å bli en ressurs som kan være med og skape gode liv for kvinner som flytter til Norge fra ikke-vestlige land. Jeg håper at denne oppgaven kan skape oppmerksomhet rundt en gruppe i samfunnet som ofte står utenfor fellesskapet, og skape forståelse for hvordan biblioteket kan være en institusjon som ønsker dem velkommen inn.

Det er mange å takke etter å ha skrevet en masteroppgave. Det har vært en lang og spennende prosess, med mange støttespillere underveis.

Det hadde ikke blitt en oppgave uten informantene mine, så dem vil jeg takke ettertrykkelig; takk for at dere ønsket å dele erfaringene deres med meg. Jeg skylder også en stor takk til lærerne på Voksenopplæringen på Holmlia. Det var fantastisk å bli møtt med et sånt engasjement! Spesielt takk til Hilde og Frøydis for at dere brukte av den dyrebare arbeidstiden deres slik at jeg fikk gjennomført intervjuene med elevene deres, og fikk svar på alle henvendelsene mine.

Takk til Ragnar Audunson for god og stødig veiledning gjennom hele prosessen, og takk til medstudenter for støtte, oppmuntring og kaffepauser.

Jeg vil også rette en takk til venner og familie for at dere trodde på meg og prosjektet mitt, også da jeg selv tvilte. Spesielt stor takk til Jannicke for råd og kommentarer gjennom hele prosessen. Du har vært til uvurderlig hjelp. Sist, men ikke minst, takk til Harald og Eir for at dere sørget for at jeg holdt beina på jorda gjennom en hektisk tid, og minnet meg på hva som er det aller viktigste i livet mitt.

INNHALDSFORTEGNELSE

1	INNLEDNING	1
1.1	Problemstilling og forskningsspørsmål.....	3
1.2	Begrepsavklaring	3
2	METODE	5
2.1	Fokusgrupper	7
2.1.1	<i>Intervjuguide</i>	9
2.2	Rekruttering.....	10
2.3	Gruppenes sammensetning.....	11
2.3.1	<i>Gruppe 1 – på biblioteket</i>	12
2.3.2	<i>Gruppe 2 - på Voksenopplæringen</i>	14
2.4	Oppgavens gyldighet og metodiske svakheter	15
2.4.1	<i>Gyldighet</i>	15
2.4.2	<i>Pålitelighet – når språket står i veien</i>	17
2.4.3	<i>Svakheter ved metoden</i>	18
3	GJENNOMGANG AV RELEVANT LITTERATUR	19
3.1	Oppsummering	27
4	TEORETISK UTGANGSPUNKT	28
4.1	Innvandring og integrasjon	28
4.1.1	<i>Dimensjoner ved integreringen av innvandrere</i>	29
4.1.2	<i>Kulturell integrasjon som eksempel på kompleksiteten i fenomenet</i>	31
4.1.3	<i>Nivåer av integrasjon</i>	32
4.1.4	<i>Generalisert tillit</i>	33
4.2	Sosial kapital og integrasjon	34
4.3	Innvandrerkvinner og integrasjon.....	36
4.4	Bibliotek og integrasjon.....	37
4.4.1	<i>Folkebiblioteket i kunnskapssamfunnet</i>	38
4.4.2	<i>Bibliotekets bidrag til integrasjonens ulike dimensjoner</i>	39
4.4.3	<i>Legitim perifer deltakelse på biblioteket</i>	41
4.4.4	<i>Lavintensive møteplasser</i>	42
5	FUNN	46
5.1	Tanker om biblioteket	46
5.1.1	<i>Hva er det beste med biblioteket?</i>	46
5.2	Kvinnenes forhold til det opprinnelige hjemlandets bibliotek	47
5.3	Kvinnenes bruk av biblioteket i Norge	48
5.3.1	<i>Introduksjon til biblioteket</i>	48
5.3.2	<i>Hvor ofte bruker kvinnene biblioteket?</i>	50
5.3.3	<i>Hva slags materiale benytter kvinnene seg av?</i>	51
5.3.4	<i>Biblioteket som et verktøy i kvinnenes språkopplæring</i>	53

5.3.5	<i>Biblioteket og bånd til opprinnelseslandet</i>	53
5.3.6	<i>Arrangementer og lignende</i>	54
5.4	Biblioteket som et trygt sted å være.....	55
6	ANALYSE	57
6.1	Hva karakteriserer innvandrerkvinnenes bruk av biblioteket?.....	57
6.2	Fører deres bruk av biblioteket til bedre integrering i det norske samfunnet?	60
6.3	Tillit til biblioteket	63
6.4	Biblioteket som møteplass	64
7	KONKLUSJON	65
7.1	Forslag til videre forskning.....	66
8	LITTERATURLISTE	69
	VEDLEGG	74

1 INNLEDNING

I 2010 ble det registrert 73 850 innvandringer til Norge. De fleste innvandrerne kom fra vestlige land, som Sverige og Polen, mens 16 400 kom fra Afrika og Asia (Statistisk Sentralbyrå, 2011¹). Noen kom som flyktninger, noen kom for å gjenforenes med familien sin, noen for å ta utdanning eller jobbe. Alle trenger kunnskap om det norske samfunnet for å kunne fungere godt som borgere i det demokratiske Norge. Uten kunnskap om norsk språk og kultur er det vanskelig å hevde seg i konkurransen om en jobb, og å delta på ulike andre samfunnsarenaer. Samtidig er det viktig for de fleste som innvandrer til Norge å holde på noe av sin opprinnelige kulturelle identitet. Integrasjon kan, i følge Thomas Hylland Eriksen, defineres slik: «deltagelse i samfunnets felles institusjoner, kombinert med opprettholdelsen av gruppeidentitet og kulturelt særpreg» (Eriksen & Sajjad, 2011, s. 79). Balansen mellom det å tilhøre en minoritet og det å delta i majoritetssamfunnet kan være vanskelig. Norskkurs og undervisning i samfunnsfag kan gjøre deltakelsen i det norske samfunnet lettere. Samtidig kan redselen for å miste det man oppfatter som sin identitet og kulturelle tilhørighet gjøre at man styrker båndene til «sin» minoritetsgruppe og vender «det norske» ryggen. Allikevel mener Eriksen og Sajjad at integrasjon er et mål for de fleste minoritetsgrupper i Europa, slik det også er for de politiske myndigheter, selv om synet på hva vellykket integrering er, varierer (ibid.).

Undervisning i språk og samfunn er viktig i en integrasjonsprosess. Men skolegang kan bare være en del av denne prosessen. Tilknytning til lokalmiljøet og tillit til institusjoner og mennesker er også viktig for å føle seg integrert i det norske samfunnet. Til det trenger samfunnet blant annet offentlige institusjoner hvor alle kan føle seg velkomne og ikke bli diskriminert. Det er i denne forbindelsen at flere har spurt seg om hva folkebiblioteket kan bidra med. Folkebiblioteket blir regnet som en av de få gjenværende innendørs arenaer hvis tilbud er gratis, og hvor alle deler av befolkningen er velkommen. Gjennom folkebibliotekloven forplikter de lokale bibliotekene seg til "å stille bøker og annet egnet materiale gratis til disposisjon for alle som bor i landet»

(Folkebibliotekloven, 1985). Dette kan skape en følelse av inkludering og tilhørighet, også i sosiale grupper som er mer eller mindre marginaliserte i samfunnet. I en spørreundersøkelse utført for PLACE-prosjektet ved Høgskolen i Oslo og Akershus, er folkebiblioteket den offentlige institusjonen som flest respondenter har full tillit til (PLACE, 2011). Dette er et godt utgangspunkt for biblioteket når det skal skape et tilbud for hele befolkningen, og også være et møtested i lokalmiljøet det tilhører.

Samtidig tilbyr biblioteket informasjon og kultur som gjør det lettere å tilegne seg den kunnskapen som trengs for å bli integrert i et samfunn. Biblioteket kan også gi tilgang til hjemlandets kultur. Det er altså minst tre dimensjoner som gjør biblioteket interessant i forbindelse med integrering; at det er en tillitsvekkende institusjon i en byråkratisk verden som kan fremstå som skremmende, at det er et sted å møte og samhandle med andre mennesker i lokalmiljøet, og at det er en institusjon som tilbyr informasjon og kultur. Men hvordan bruker innvandrere i Norge biblioteket? Oppsøker innvandrere biblioteket? Hva slags kraft er biblioteket i deres integrering? Hvordan opplever de denne institusjonen? Dette er spørsmål som leder fram til temaet for denne oppgaven. Jeg vil konsentrere meg om hvordan et bestemt segment av innvandrerbefolkningen, nemlig kvinner fra ikke-vestlige land, forstår og bruker folkebiblioteket. Kvinner som innvandrer til Norge fra såkalte ikke-vestlige land står overfor andre utfordringer enn mennene. De står oftere utenfor arbeidslivet, de har færre norske venner, og snakker dårligere norsk (Henriksen, 2010). Dette kan føre til at de lettere føler seg utestengt fra det norske samfunnet. Lite kontakt med storsamfunnet gir grobunn for mistillit, og de vil oppleve en ytterligere ekskludering og diskriminering. Kan det lokale biblioteket bøte på noe av dette? For lettere å kunne diskutere dette spørsmålet, vil jeg finne ut hva innvandrerkvinner synes om biblioteket og hvordan de bruker sitt lokale bibliotek.

I 2009 ble det skrevet en masteroppgave om innvandrerkvinnens bruk av biblioteket, som tok i utgangspunktet i samtaler med ni kvinner som hadde innvandret til Norge fra ikke-vestlige land, og som nå er bosatt i Tønsberg og Larvik (Essmat, 2009). Jeg ønsket å videreføre dette prosjektet, men i et boområde hvor innvandrerbefolkningen er større. Derfor falt valget på Søndre Nordstrand, den bydelen i Oslo med størst andel innvandrere. Bydelen har to bibliotekfilialer; én som ligger på Holmlia i tillegg til et

kombinasjonsbibliotek på Bjørnholt ungdomsskole. Jeg tar utgangspunkt i bibliotekfilialen på Holmlia. Dette valget, og mine andre metodiske valg, kommer jeg nærmere inn på i metodekapittelet. Problemstillingen min, og de metodiske valgene jeg har tatt, fører til at funnene i min oppgave ikke er direkte sammenlignbare med de funnene som ble gjort i oppgaven til Sophie Essmat, men artikkelen som er skrevet på bakgrunn av denne (Audunson, Aabø, & Essmat, 2011) bruker jeg som referansepunkt der det er nyttig.

1.1 Problemstilling og forskningsspørsmål

Problemstillingen min lyder slik:

«Hvilken betydning har det lokale folkebiblioteket i livene til ikke-vestlige innvandrerkvinner på Holmlia?»

Av denne problemstillingen følger det noen forskningsspørsmål:

- Hvordan bruker innvandrerkvinnene biblioteket på Holmlia?
- Leder deres bibliotekbruk til integrering, og hvis så, hvordan?
- Har kvinnene tillit til biblioteket som institusjon, og hva slags følger kan dette ha?
- Er biblioteket en møteplass for kvinnene, og hva slags følger kan en slik bruk ha?

1.2 Begrepsavklaring

«Innvandrere» er et begrep som er en del av det norske hverdagsspråket, men som allikevel er mangetydig, og brukes på mange forskjellige måter. Jeg støtter meg til Statistisk Sentralbyrås definisjon når jeg bruker begrepet i denne oppgaven. SSB definerer innvandrere som personer «som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og som på et tidspunkt har innvandret til Norge» (Statistisk Sentralbyrå, 2011²). Det er vanlig å kalle både personer som har innvandret til Norge og deres barn «personer med innvandrerbakgrunn». Jeg konsentrerer meg om «førstegenerasjons innvandrerkvinner», det vil si kvinner som har innvandret til Norge.

I denne oppgaven er jeg interessert i kvinner som har innvandret til Norge fra ikke-vestlige land. SSB definerer ikke-vestlige innvandrere som personer født i Asia, Afrika, Latin-Amerika, Europa utenom EU/EØS og Oseania utenom New Zealand (Vaage,

2009). Integreringen av innvandrere fra ikke-vestlige land blir ofte oppfattet som både viktigere og mer utfordrende, fordi deres kulturelle utgangspunkt blir sett på som lenger unna norske kulturelle verdier enn utgangspunktet til innvandrere fra vestlige land. Det er også slik at innvandrere fra ikke-vestlige land oftere flykter fra krig og fattigdom, og derfor har utfordringer knyttet til traumer, analfabetisme og lignende. Jeg vil konsentrere meg om ikke-vestlige innvandrerkvinner fordi det er en gruppe som ikke blir sett så ofte på biblioteket, og som deltar sjeldnere i arbeidslivet og på ulike samfunnsarenaer enn andre.

Jeg ønsker å undersøke hvordan biblioteket kan ha betydning i livene til disse kvinnene, og velger å konsentrere meg om folkebibliotek. Andre typer bibliotek, som høyskole- og universitetsbibliotek, kan også spille en viktig rolle, spesielt når det gjelder innvandrerkvinnens utdanning og jobbmuligheter, men jeg velger altså å avgrense til folkebibliotek fordi folkebiblioteket er forankret i nærmiljøet, og er tilgjengelig for alle uansett bakgrunn og utdanningsnivå. Når jeg bruker begrepet «bibliotek» i denne oppgaven mener jeg altså «folkebibliotek».

Begrepet «integrering» kommer jeg nærmere inn på i oppgavens teorikapittel.

2 METODE

Det er gjort få undersøkelser av forholdet mellom innvandrerbefolkningen og biblioteket i Norge, og kun én om bibliotekets rolle for innvandrerkvinner (Essmat, 2009). Den ble gjort med utgangspunkt i livene til innvandrerkvinner i Tønsberg og Larvik, og det var grunn til å tro at funnene ville vært annerledes hvis innvandrerkvinner i Oslo ble intervjuet. Dette fordi andelen innvandrere er større i Oslo, og man kan derfor tenke seg at kontakten mellom personer med samme bakgrunn, og kontakten mellom minoritets- og majoritetsbefolkningen, er annerledes. Fordi det ikke var gjort noen slike undersøkelser i Oslo tidligere var dette et felt hvor det ikke fantes mye kunnskap fra før av. Jeg har derfor ønsket å ha en eksplorativ tilnærming til problemstillingen min. Jeg ønsket å få et så helhetlig bilde som mulig, og anså derfor kvalitativ metode som best egnet.

Mens kvantitative metoder produserer statistiske analyser som gir tallfestet kunnskap, produserer kvalitative metoder kunnskap basert på fordypning i, og tekstlig analyse av, fenomener. Ved å bruke kvalitativ metode, som intervju, studerer man et fenomen i dybden. Målet er ikke å kunne generalisere om årsakssammenhenger mellom variabler, men heller å kunne si noe om en enkelt helhet, «med alle dets konkrete nyanser» (Repstad, 2007, s. 17). Det er ikke en objektiv virkelighet man har lyst til å få tak i, men kunnskap om subjektive erfaringer (Kvale & Brinkmann, 2009; Halkier, 2010). Jeg var interessert i holdningene til, og erfaringene med, biblioteket hos innvandrerkvinner, og anså kvalitative intervju som den mest hensiktsmessige metoden for å få kunnskap om dette. Holdninger kan for så vidt være kvantifiserbare, og uttrykkes i et spørreskjema, men det blir unyansert. For å få en helhetlig forståelse av kvinnenes livsverden fungerer kvalitative intervju mye bedre.

I et intervju kan man i tillegg stille spørsmål som krever utdyping eller forklaring fra intervjuerens side. Jeg ønsket blant annet å finne ut hva kvinnene mente om biblioteket som et møtested i lokalmiljøet, og jeg vurderte det slik at dette var et tema som trengte utdypning for at kvinnene skulle kunne gjøre seg opp en mening om det. Jeg ville ikke risikere at spørsmål om temaet ville forbli ubesvart fordi kvinnene ikke forsto eller hadde

reflektert over temaet tidligere, og anså derfor spørreskjema som uegnet for å få gode svar på slike spørsmål. Et spørreskjema kan heller ikke fange opp språklige misforståelser på samme måte som i en intervjusituasjon. Mine informanter kom alle til å ha et annet morsmål enn norsk, og i en intervjusituasjon ville jeg ha muligheten til å kunne forklare og korrigere der det var nødvendig for å få svar på spørsmålene mine. Denne nærheten til forskningsobjektet er et av kjennetegnene til kvalitativ metode (Repstad, 2007, s. 18).

Fleksibilitet er et annet kjennetegn (ibid.). I en kvantitativ spørreundersøkelse må veien være lagt før man starter på datainnsamlingen, mens i et kvalitativt opplegg blir veien til mens man går. For meg var det viktig å ha muligheten til å forandre og nyansere spørsmålene underveis, fordi jeg visste lite om hva jeg ville finne. Jeg visste blant annet lite om det norskspråklige nivået til informantene, og heller ikke så mye om deres refleksjonsnivå rundt biblioteket som tema. Ved å velge en kvalitativ metode hadde jeg muligheten for å tilpasse opplegget slik at jeg kunne være litt sikrere på at dataene som ble samlet inn kunne produsere kunnskap om innvandrerkvinner bruk av, og holdninger til, biblioteket.

Den kunnskapen som kommer ut av et intervju kan sees på som konstruert i samhandling mellom intervjueren og informanten. Intervjueren påvirker informanten og hvordan hun oppfører seg, og omvendt (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 32). Kunnskapen er altså ikke etterprøvbart på samme måte som den må være i kvantitative forskningsopplegg, fordi den produseres i en spesifikk situasjon mellom to (eller flere) individer som er i en relasjon til hverandre. Denne spesifikke situasjonen kan ikke gjennomføres på nytt av en annen forsker. Kvale mener at «[t]he qualitative interview is a research method that gives a privileged access to people's basic experiences of the lived world» (ibid., 2009, s. 29). Gjennom et intervju kan vi øke forståelsen av hvordan mennesker erfarer et bestemt fenomen i verden, og se dette fenomenet fra deres perspektiv. Samtidig skapes kunnskap om dette fenomenet i møte med forskeren. Kunnskap skapes framfor å bli funnet. Dette er et viktig aspekt ved den kunnskapen vi kan få fra intervjudata. Andre viktige aspekter ved slik kunnskap er at den er relasjonell, samtalebasert, kontekstuell, lingvistisk, narrativ og pragmatisk (ibid., s. 54).

Jeg mener at det samtalebaserte («conversational» på engelsk) og det lingvistiske aspektet er spesielt interessant i forbindelse med kunnskapen som mitt prosjekt produserte. Språk er verktøyet forskeren bruker i en intervjuprosess, først muntlig mellom informanten og forskeren, og siden skriftlig som analyse av transkribert materiale. Men når intervjueren og informanten i utgangspunktet ikke har den samme mestringen av det språket som brukes, rent lingvistisk sett, gjør det noe med det samtalebaserte aspektet ved kunnskapen som produseres. Kvale sier at det er samtalen som gir tilgang til kunnskap om «the lived world» (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 54). Han forstår kvalitative intervju som noe som har potensial til å produsere beskrivelser og fortellinger om erfaringer, så vel som det epistemologiske grunnlaget for kunnskap, forhandlet fram og rettferdiggjort gjennom samtale (ibid.). Jeg ville fått en helt annen kunnskap om betydningen av bibliotek i innvandrerkvinnenes liv hvis jeg kunne snakket med dem på deres morsmål. Det betyr ikke at den kunnskapen jeg fikk ved å snakke norsk med dem ikke er verdifull, den er bare annerledes. Masteroppgaven til Sophie Essmat (2009) tok, som tidligere nevnt, utgangspunkt i intervjuer med ni kvinner, som alle ble holdt på morsmålet til kvinnene. Hun fikk en helt annen tilgang til kvinnenes erfaringer med biblioteket enn det jeg fikk, fordi de kunne uttrykke seg på en måte som falt seg naturlig for dem. For å bøte på dette valgte jeg å samle informantene mine i grupper, og håpet på den måten å skape trygge rammer og muligheten for å hjelpe hverandre i å uttrykke seg på norsk.

2.1 Fokusgrupper

Også på grunn av tidsrammen til dette prosjektet anså jeg det som mest hensiktsmessig å samle informantene mine i fokusgrupper. Slik håpet jeg at jeg kunne øke antall informanter, og samtidig kanskje dra nytte av det samspillet som kan oppstå i slike grupper. Ved å samtale med innvandrerkvinner i fokusgrupper så jeg for meg at det kunne skapes en trygghet rundt det å snakke norsk, og at møtet med en norsk masterstudent ikke ville føles intimiderende hvis man var en del av en gruppe.

Fokusgrupper er «en forskningsmetode der data produseres gjennom samhandling i en gruppe rundt et tema som forskeren har bestemt» (Halkier, 2010, s. 10). Tanken er at betydningsdannelser om et emne skjer i samhandling med andre, i forhandlinger der

man enten blir enige eller ikke. I en fokusgruppe hvor informantene får et gitt emne de skal diskutere får forskeren ikke bare data om hvordan informantene erfarer og har meninger om dette emne, men også data om selve prosessen som danner meningene. Fokusgrupper kan produsere data om den sosiale prosessen som ligger til grunn for en meningsdannelse, og også belyse normer og verdier som utgangspunkt for praksiser og fortolkninger (Halkier, 2010).

Halkier mener at fokusgrupper er en metode for å produsere data om «sosiale gruppers fortolkninger, samhandling og normer. De er mindre egnet til å produsere data om individers livsverdener» (ibid., s. 13). Dette blant annet fordi hver enkelt informant ikke kommer like mye til orde i en gruppe som de ville gjort hvis de ble intervjuet enkeltvis. Det er også en svakhet ved fokusgrupper at sosiale normer kan hindre individuelle særegenheter å utfolde seg, som ikke passer inn i gruppens praksiser. Informantene kan altså oppleve at det de egentlig mener og tenker ikke vil bli godtatt i gruppen, og derfor lar de være å ytre seg (Repstad, 2007, s. 99). Jeg endte med å bruke grupper hvor informantene kjente hverandre fra før, så denne sosiale kontrollen kan ha vært sterk i dette tilfellet. Men den sosiale kontrollen kan imidlertid også være sterk når en informant forsøker å si det som han eller hun tror at intervjueren vil høre i et individuelt intervju (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 34). Ved å samle informantene mine i grupper håpet jeg å unngå en situasjon hvor informanten la bånd på seg overfor intervjueren, men heller følte seg trygg nok til å ytre sine meninger og erfaringer i en gruppe med mennesker med noenlunde likt utgangspunkt. Samtidig kan jeg ikke være sikker på at alle som ville det kom til orde. Dette gjelder spesielt den ene gruppen som bestod av ti kvinner. I den andre gruppen, som var halvparten så stor, er jeg sikrere på at alle fikk ytret seg slik de ville.

Halkier skiller strengt mellom fokusgruppeintervju og vanlige halvstrukturerte gruppeintervju (Halkier, 2010, s. 9). Et vanlig gruppeintervju er strukturert som et individuelt intervju, hvor det er mange direkte spørsmål og svar mellom intervjuer og informant, men med flere informanter samtidig. I en fokusgruppe bestemmer forskeren emnet, mens samhandlingen foregår mellom informantene i gruppen, og ikke så mye mellom forsker og informant. Kvale sier det slik: “[i]t is characterized by a non-directive

style of interviewing, where the prime concern is to encourage a variety of viewpoints on the topic in focus for the group” (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 150). Jeg ønsket så mange synspunkter som mulig på hva biblioteket betyr for informantene mine, og anså derfor fokusgruppeintervju som en velegnet metode for mitt prosjekt. Samtidig var ikke samhandlingsprosesser i seg selv viktige å belyse i forhold til problemstillingen min, og derfor valgte jeg en stram struktur på fokusgruppene med høy moderatorinvolvering (Halkier, 2010, s. 46). Oppmerksomheten var på innholdet i diskusjonene mer enn på samhandlingen mellom informantene.

Som jeg har nevnt tidligere er ikke fokusgrupper velegnet til å forstå dybden i individuelle fortellinger. Jeg var i utgangspunktet interessert i de individuelle erfaringene innvandrerkvinnene hadde til biblioteket, men valgte allikevel gruppeintervju som metode. Det er flere grunner til det. Som nevnt, ønsket jeg å skape trygge rammer rundt intervjusituasjonen. Jeg vurderte det slik at det ville føles trygt å ytre seg i en gruppe som besto av mennesker med noenlunde likt utgangspunkt som en selv, både når det gjaldt språk og livssituasjon. Ved å skape en trygg atmosfære håpet jeg å få mange og ærlige refleksjoner rundt spørsmålene mine. En annen grunn til å velge fokusgruppeintervju var et ønske om å få kunnskap om flere dimensjoner ved de ulike rollene biblioteket kan ha i innvandrerkvinnens hverdagsliv. Det er ikke til å komme fra at tidsaspektet ved dette prosjektet spilte inn. Ved å samle kvinnene i grupper ville jeg få sjansen til å stille de samme spørsmålene til mange flere informanter, og dermed få en dypere innsikt i betydningene kvinnene tilla bibliotekets forskjellige roller (som informasjons- og kunnskapssenter, som kultursenter, som et sosialt møtested i lokalmiljøet), enn hvis jeg hadde valgt individuelle intervju som metode.

2.1.1 Intervjuguide

Intervjuguiden min inneholdt noen innledningsspørsmål som skulle stimulere til diskusjon i gruppen, og en rekke oppfølgingsspørsmål som jeg kunne bruke for å få svar på det jeg lurte på hvis ikke gruppen selv kom inn på temaene. Jeg la opp til at jeg, som moderator av gruppene, skulle være med og styre mye av diskusjonen, samtidig som jeg håpet at gruppene ville holde diskusjonen livlig på egen hånd, uten for mye involvering av meg.

Det viste seg at informantene mine var litt for høflige og stille, og jeg fikk aldri i gang en ordentlig diskusjon og samtale. Men jeg fikk svar på alle spørsmålene mine, og etter avslutningsspørsmålet mitt, som handlet om hva som er det beste med biblioteket, var det i alle fall i den ene gruppen tilløp til en samtale om biblioteket som ikke ble styrt hovedsakelig av meg. Her fikk jeg data som jeg ikke hadde fått kun på bakgrunn av mine egne intervju spørsmål.

2.2 Rekruttering

Et slikt prosjekt som dette har ikke ressurser til å bruke tolk, så det var klart helt fra starten av at jeg måtte gjøre intervjuene på norsk, og derfor trengte informanter som snakket godt nok norsk til å føre en samtale om, og reflektere rundt, biblioteket i deres hverdagsliv. Jeg har ingen i mitt nettverk som kunne hjelpe meg med å finne informanter, og kunne derfor ikke bruke «snøballprinsippet», som er å starte i sitt eget nettverk for å finne informanter, for så å la disse informantene anbefale andre informanter (Halkier, 2010 s. 36; Repstad, 2007 s. 57). Jeg tok derfor kontakt med flere forskjellige instanser som jobber med innvandrings spørsmål i Oslo kommune, og bydel Søndre Nordstrand. Oslo er den byen i Norge med høyest andel innvandrere (28 % i følge Statistisk Sentralbyrå pr 01012011: Statistisk Sentralbyrå, 2011²), og Søndre Nordstrand er den bydelen i Oslo hvor det bor flest innvandrere i forhold til innbyggertall (41,2 % i følge bydelens hjemmeside: Oslo Kommune Bydel Søndre Nordstrand, 2011). Det finnes to filialer av Deichmanske Bibliotek i bydelen; på Holmlia og på den nye Bjørnholt videregående skole. Før jeg etablerte kontakt med bydelen, innledet jeg et samarbeid med bibliotekfilialen på Holmlia. De er interessert i hvordan de bedre kan tilrettelegge tilbudet for innvandrerkvinner, som de synes de ser altfor lite av på biblioteket. Biblioteket har et samarbeid med både Voksenopplæringen i bydelen, som har en avdeling på Holmlia, og VIA kvalifiseringssenter, og kunne derfor gi meg kontaktinformasjon til disse to institusjonene. Slik fikk jeg kontakt med to viktige institusjoner som jobber med innvandrings spørsmål i bydelen. Voksenopplæringen tar seg blant annet av gjennomføringen av «introduksjonsloven», som gir bestemte grupper innvandrere med oppholdstillatelse rett og plikt til opplæring i 250 timer norsk og 50 timer samfunnskunnskap (Oslo Voksenopplæring). Informantene jeg til slutt rekrutterte

var en del av denne ordningen. Kvalifiseringssenteret VIA tilbyr kvalifiseringstiltak, og introduksjonsprogram for flyktninger m.m. i bydel Søndre Nordstrand. Hit kommer blant annet flyktninger som nettopp har ankommet Norge, og innvandrere som ikke har klart å komme seg ut i jobb (Oslo Kommune Bydel Søndre Nordstrand, 2010). Jeg håpet at disse to institusjonene kunne hjelpe meg å rekruttere informanter. Kontaktpersonene begge steder var veldig positive til prosjektet mitt. Jeg hadde et møte med flere av lærerne på Voksenopplæringen, og flere av dem ønsket å stille hele klasser til disposisjon for meg. Når det gjaldt det språklige nivået hos elevene på skolen, mente lærerne at de var gode nok i norsk til å ha en samtale med meg om deres holdninger til biblioteket. VIA inviterte meg til å komme på besøk for å rekruttere informanter blant en gruppe hvor det språklige nivået var veldig variert. Dette var ikke særlig vellykket, og jeg endte opp med å takke ja til tilbudet om å intervjuer to forskjellige klasser på Voksenopplæringen.

Lærerne til disse to klassene ønsket å integrere mine intervjuer i undervisningen. Det var det veldig viktig å presisere at deltagelse i et prosjekt som dette må være frivillig, og at elevene kunne velge ikke å delta i gruppeintervjuet selv om det foregikk i undervisningstiden. Dette ble presisert av meg og lærerne overfor elevene en rekke ganger. Fordelen med å komme på «klassebesøk» var at jeg ikke trengte å be informantene ta av sin egen fritid for å bli intervjuet. Den ene læreren mente at jeg ikke kom til å klare å samle disse kvinnene i grupper på fritiden, fordi de var travelt opptatt med familie og hjem når de ikke var på skolen.

2.3 Gruppernes sammensetning

Gjennom samarbeidet med lærerne på Voksenopplæringen, endte jeg altså opp med fokusgrupper bestående av allerede sammensatte grupper av innvandrerkvinner som kjente hverandre innad i gruppene. Det er både fordeler og ulemper ved dette. Som jeg har nevnt tidligere så kan den sosiale kontrollen i en slik gruppe føre til at ikke alle tør å uttale seg på den måten de ønsker. Samtidig kan det føles tryggere å uttale seg i en gruppe man allerede kjenner, og man kan også bygge på felles erfaringer og opplevelser (Halkier, 2010 s. 35; Repstad, 2007 s. 99). I markedsundersøkelser har det vært vanlig å rekruttere fokusgrupper etter bestemte akser, som alder, kjønn, sosial

klasse etc. Min rekruttering ble annerledes enn jeg hadde planlagt fordi jeg fikk til et samarbeid med Voksenopplæringen, og måtte, gjennom dette samarbeidet, komme fram til et kompromiss mellom hva jeg ønsket og hva lærerne mente var mulig å gjennomføre. Derfor valgte jeg å benytte meg av allerede sammensatte grupper, hvor de felles variablene var kjønn og at alle hadde innvandret til Norge. Jeg velger allikevel å kalle disse gruppene fokusgrupper, fordi jeg ønsket å legge opp til diskusjon kvinnene i mellom, og selv holde meg litt i bakgrunnen.

Alle kvinnene i materialet mitt er anonymisert ved hjelp av fiktive navn. De fikk flere ganger beskjed om at det var frivillig å delta i fokusgruppene, selv om intervjuene ble gjennomført i undervisningstiden. Jeg fikk også lærerne til å snakke med dem om dette, slik at jeg var helt sikker på at alle hadde forstått hva prosjektet gikk ut på, hva anonymisering betyr og at de kunne trekke seg som deltakere når som helst i prosessen. Den ene klassen med 10 elever besøkte jeg på forhånd, for å informere om prosjektet mitt og invitere dem til biblioteket. Da opplyste jeg også om at prosjektet var frivillig, og at de som valgte å bli med ville bli anonymisert.

2.3.1 Gruppe 1 – på biblioteket.

Jeg inviterte den første gruppen til å komme og snakke med meg på bibliotekfilialen på Holmlia, etter avtale med læreren deres. Læreren la opp til en bibliotekdag, hvor de som ville kunne delta i gruppesamtalen. I tillegg skulle de finne litteratur om og av Bjørnstjerne Bjørnson. Denne litteraturen hadde bibliotekarene på Holmlia sørget for at fantes på biblioteket. Det at vi møttes på biblioteket skapte en naturlig ramme rundt intervjuet, og jeg håpet at det ville hjelpe til å skape fokus på det emnet som skulle diskuteres.

Gruppen bestod av 10 kvinner, som alle gikk i klasse med hverandre på Voksenopplæringen på Holmlia. Det var to kvinner fra Pakistan, to kvinner fra Vietnam og to kvinner fra Kosovo. Resten kom fra Tyrkia, Marokko, Somalia og Afghanistan. De hadde alle bodd i Norge fra 16 til 23 år, bortsett fra kvinnen fra Afghanistan som hadde bodd her i 1,5 år og den ene kvinnen fra Kosovo som hadde bodd i Norge i 5 år. Dette var altså en gruppe med lang botid i Norge. De yngste kvinnene var også de som hadde bodd her kortest.

Gruppe 1	Alder	Opprinnelsesland	Botid i Norge	Antall barn
Thanh	49 år	Vietnam	23 år	6 barn
Yen	48 år	Vietnam	16 år	5 barn
Mina	47 år	Pakistan	16 år	3 barn
Aisha	48 år	Pakistan	19 år	4 barn
Jasmin	38 år	Tyrkia	22 år	3 barn
Maria	25 år	Afghanistan	1,5 år	1 barn
Abida	53 år	Marokko	ca. 20 år	4 barn
Hana	43 år	Somalia	23 år	5 barn
Katja	29 år	Kosovo	5 år	2 barn
Petra	46 år	Kosovo	17 år	3 barn

De fleste kvinnene kom til Norge for å gifte seg med en mann som allerede bodde her. To kvinner, Hana fra Somalia og Maria fra Afghanistan, kom hit som flyktninger. Alle hadde barn, fra 6 barn til 1 barn.

Det språklige nivået hos kvinnene varierte en del, og det var ikke nødvendigvis noe samsvar mellom hvor lenge de hadde bodd i Norge og hvor godt norsk de snakket. Maria fra Afghanistan var en av dem som behersket norsk godt, og hun hadde bare bodd i Norge i 1,5 år. Hvorfor det var sånn kan ikke datamaterialet mitt gi et entydig svar på, men en av forklaringene kan være at kunnskap om det norske språket er knyttet til hvor integrert man er i samfunnet. De fleste kvinnene har vært her lenge, men bare gått på norskkurs et par år. Maria kom til Norge etter at introduksjonsloven tredde i kraft, og har derfor gått på kurs hele den tiden hun har vært her. Hun har på den måten fått en annen introduksjon til det norske samfunnet enn de kvinnene som kom hit for rundt 20 år siden, og som har vært hjemme med barn fram til de fikk et tilbud om norsk- og samfunnskurs av kommunen. Flere fulgte et program som kalles «Ny Sjanse» (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet¹), hvor målet er å komme ut i jobb eller

utdanning etter mange år som hjemmearbeidende, forsørget av en mann. Hele klassen, bortsett fra Maria, hadde et "grunnskolevedtak", som vil si at de har mindre utdanning enn det som tilsvarer norsk grunnskole fra opprinnelseslandet. De fikk derfor et tilbud om norskopplæring i kombinasjon med grunnskolefagene matematikk, samfunnslære, naturfag og IKT. Utdanningsnivået var altså i utgangspunktet ganske lavt i gruppen (fra ingen utdanning til opp mot 10 år), og den eneste med utdanning utover grunnskolen var Maria. Det kan være en annen forklaring på hvorfor Maria snakket bedre norsk enn flere av de andre som har vært lenger i Norge. For å få kunnskap om grunnene til variasjonene i det norskspråklige nivået til kvinnene kunne man ha fulgt opp med individuelle intervjuer, men det lå utenfor rammene av denne oppgaven.

Jeg ønsket egentlig å dele gruppen i to, slik at jeg kunne snakke med fem kvinner om gangen. Men vi fikk litt knapp tid, på grunn av uforutsette hendelser, så jeg valgte å snakke med alle på en gang. Det hadde nok vært bedre å snakke med en mindre gruppe, for å få bedre kontakt med hver enkelt informant. På en annen side, var jeg nå sikret at det var noen som kom til å snakke og svare på spørsmålene mine.

2.3.2 Gruppe 2 - på Voksenopplæringen

Læreren til denne gruppen ønsket at jeg skulle komme inn i en undervisningstime på skolen.

Gruppen bestod av fem kvinner, som gikk i klasse med hverandre på Voksenopplæringen på Holmlia. Alle kvinnene kom fra Pakistan. De hadde betraktelig kortere botid i Norge enn gruppe 1. Det var kun Nora som hadde bodd her lenger enn 4 år. Gjennomsnittsalderen var også mye lavere.

Gruppe 2	Alder	Opprinnelsesland	Botid i Norge	Antall barn
Samran	22 år	Pakistan	2 år	Gravid
Saira	24 år	Pakistan	2 år	1 barn
Hadjia	35 år	Pakistan	4 år	5 barn (2 bor fortsatt hjemme)
Nora	38 år	Pakistan	18-19 år	5 barn
Palwinder	28 år	Pakistan	2,5 år	Ingen

Alle flyttet til Norge i forbindelse med familiegjenforeninger. Alle, bortsett fra Nora, kom hit for å gifte seg med en pakistansk mann som allerede bodde her. Nora flyttet hit fordi foreldrene hennes bodde her, og giftet seg senere med en pakistansk mann. To av kvinnene hadde ikke barn.

Språknivået i denne gruppen var også ganske varierende. Her hadde heller ikke lengden på oppholdet i Norge noe å si for hvor godt de snakket norsk. Utdanningsnivået fra opprinnelseslandet varierte fra 8 års skolegang, til videregående skole, til 2 år høyskoleutdanning. Denne gruppen hadde altså et høyere utdanningsnivå enn gruppe 1.

2.4 Oppgavens gyldighet og metodiske svakheter

2.4.1 Gyldighet

Problemstillingen min spør etter betydningen av biblioteket i innvandrerkvinnens hverdagsliv, og for å få svar på dette har jeg spurt innvandrerkvinner om deres holdninger til og bruk av biblioteket i nærmiljøet. Jeg er altså ikke på jakt etter en objektiv virkelighet, som kan uttrykkes gjennom kvantitative modeller, men heller subjektive holdninger som uttrykkes gjennom språk og tekst. Jeg vil aldri kunne sjekke om mine data er «korrekte». Et viktig poeng her er at kunnskapen som springer ut av dette prosjektet avhenger av min egen rolle som den som samler inn og analyserer

dataene. Når man bruker en metode som krever nærhet og samhandling med forskningsobjektene, er det viktig å klargjøre sin egen forståelseshorisont. Min viktigste forforståelse var at biblioteket er en god plass å være for innvandrerkvinner, og at biblioteket kan gjøre hverdagslivet i Norge lettere for dem. Selv om jeg har forsøkt å være så åpen og fordomsfri som mulig i møte med informantene og dataene som ble samlet inn, vil disse forståelsene alltid være med å farge det jeg hører og forstår til en viss grad. Slik vil det alltid være i kvalitative forskningsopplegg, men ved å være meg bevisst min egen forståelseshorisont, og sette ord på den, kan jeg øke gyldigheten av resultatene i dette prosjektet.

Gyldighet knytter seg også til hvor representativt utvalget av informanter er. Utvalget mitt består av til sammen 15 kvinner. Alle er voksne kvinner, den yngste er 22 år mens den eldste er 53 år gammel. Jeg ønsket å snakke med voksne kvinner som har innvandret fra ikke-vestlige land, så utvalget mitt har ikke informanter fra de yngste aldersgruppene. Det ville vært interessant å inkludere eldre kvinner også for å få perspektivene til kvinner i en annen livssituasjon, men på grunn av praktiske hensyn var ikke dette mulig å få til. Utvalget mitt har allikevel god spredning i alder, og dekker både unge kvinner som ganske nylig har giftet seg og fått barn, og kvinner som har vært gift lenge og har nesten voksne barn. Det er kun to kvinner som ikke har barn. Det kunne vært interessant å sammenligne bruken av biblioteket hos innvandrerkvinner med og uten barn, men til det er ikke utvalget av kvinner uten barn stort nok. Jeg har heller ingen kvinner i utvalget mitt som ikke er gift. Alle kvinnene jeg snakket med er orientert mot familien, og deltar ikke i arbeidslivet. For å få en større bredde i undersøkelsen min hadde det vært interessant å inkludere kvinner som har jobb, og som fokuserer på karriere. Samtidig er ikke-vestlige innvandrerkvinner av de gruppene som mest typisk står utenfor arbeidslivet i vårt samfunn, og slik representerer mine informanter virkeligheten slik den ser ut i dag. Ni av kvinnene har skolegang som tilsvarer mindre enn norsk grunnskole, mens seks av kvinnene har skolegang utover det, inkludert høyskole. Jeg får altså tilgang til holdninger og synspunkter både hos kvinner med lav utdanning og kvinner med høy utdanning. Dette kan være interessant fordi undersøkelser har vist at utdanningsnivå er utslagsgivende for hvordan man bruker bibliotekets tjenester (Vaage, 2009, s. 46). Jeg ønsket å undersøke hva ikke-vestlige innvandrerkvinner synes om biblioteket i

nærmiljøet sitt, og har innvandrerkvinner fra Afrika, Asia og Øst-Europa i utvalget mitt. Nesten halvparten av kvinnene kommer fra Pakistan. Pakistanere er den største gruppen ikke-vestlige innvandrere i Norge (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet²), og slik speiler mitt utvalg virkeligheten i Norge i dag. Når det gjelder botid i Norge er variasjonen stor. Kvinnen som har bodd her lengst har bodd her 23 år, mens hun som har bodd her kortest har bodd her i 1,5 år. Jeg har sikret meg en bredde når det gjelder botid, og har derfor muligheten til å fange opp eventuelle forskjeller mellom kvinnene som har bodd her lenge og dem som har bodd her kort.

Alle informantene i utvalget mitt har brukt biblioteket minst én gang, men det er få som bruker det så mye og på så jevnlig basis at de kan karakteriseres som hyppige bibliotekbrukere. Jeg valgte ikke å rekruttere informanter på bibliotekfilialen på Holmlia nettopp for å unngå at utvalget mitt kun bestod av innvandrerkvinner som brukte biblioteket mye. Ved å finne informantene mine på Voksenopplæringen har jeg fått tilgang til erfaringer og holdninger også hos dem som ikke bruker biblioteket mye.

2.4.2 Pålitelighet – når språket står i veien

Språkproblemer er en del av bildet i dette prosjektet. Da jeg intervjuet den første gruppen glemte jeg å understreke for informantene hvor viktig det var at de spurte meg hvis de ikke forstod hva jeg sa. Jeg tror det kunne ha hjulpet oss å løse noen misforståelser underveis. Jeg opplevde dem som veldig villige til å svare på spørsmålene mine, og jeg tror at denne villigheten noen ganger resulterte i at de svarte på spørsmål de ikke egentlig forstod. Da jeg skulle intervjuer den andre gruppen opplyste jeg helt i begynnelsen av intervjuet at det var viktig at de sa i fra hvis jeg ikke gjorde meg forstått, og jeg ba om tillatelse til å spørre dem hvis jeg ikke oppfattet hva de sa. Det hjalp nok et stykke på vei, men også her var det spørsmål og svar som ble misforstått.

Det er flere ting som spiller inn i forbindelse med dette. For det første kan man tenke seg at det var de kvinnene som selv følte seg trygge på det norske språket som uttalte seg mest. Det kan videre hende at jeg, som intervjuer, fulgte opp svarene til de informantene som snakket best norsk, rett og slett fordi disse var enklest for meg å forstå. Dette var jeg imidlertid veldig bevisst på under intervjuene, og jeg henvendte meg like mye til dem som ikke sa så mye. Men som i alle fokusgrupper vil det alltid være noen som snakker

mer enn andre, og i denne sammenhengen kan det ha vært de informantene som subjektivt følte seg flinkest i norsk. For det tredje kan det hende at språklige misforståelser gjorde at svar og utsagn fra informantene ikke ble fulgt opp av meg slik de burde, og at jeg derfor gikk glipp av den kunnskapen som kunne ligge i disse utsagnene. Når det har vært mulig å forstå utsagnene i ettertid, ved flere gangers gjennomlytting av lydopptakene eller ved å tolke utsagnene i lys av konteksten, har jeg valgt å beholde utsagnene jeg ikke opprinnelig forstod i intervjusituasjonen. Hvis jeg ikke forstår kommentarene i det hele tatt, har jeg ikke forsøkt å tolke dem, men fjernet dem fra datamaterialet mitt. Dette gjør datamaterialet litt mindre, men påliteligheten sikrere, og dermed øker også gyldigheten av funnene mine.

2.4.3 Svakheter ved metoden

Fokusgruppeintervju er en metode som fungerer godt i en kombinasjon med andre metoder, enten som en bekreftelse på funn som er allerede er gjort eller for å belyse nye sider av et fenomen (Halkier, 2010, s. 17). «Å kombinere ulike metoder eller datakilder gir et bredere datagrunnlag og en sikrere basis for tolkning» (Repstad, 2007, s. 29). I denne oppgaven ville individuelle intervjuer av noen av informantene gitt meg flere bakgrunnsopplysninger og fortellinger om deres liv som innvandrere i Norge. Man kunne også tenke seg at intervjuer med beslutningstakere på bydelsnivå og lærere ved Voksenopplæringen, samt samtaler med de ansatte på bibliotekfilialen på Holmlia, kunne gitt et mer utfyllende bilde. En spørreundersøkelse for å kartlegge og tallfeste hvor mange innvandrerkvinner som bruker bibliotekfilialen på Holmlia, hvor ofte de gjør det og hva de gjør der, kunne også gjort seg godt i kombinasjon med fokusgruppeintervjuene. Mitt materiale er preget av at det språklige nivået til flere av informantene var ganske lavt. Ved å kombinere fokusgruppeintervju med andre metoder kunne jeg ha gjort datamaterialet mitt fyldigere. Det fant jeg imidlertid ikke plass til innenfor rammene av denne oppgaven.

Et intervju som dette er ikke en samtale mellom likeverdige parter fordi det er jeg som intervjuer som setter vilkårene for samtalen, som stiller spørsmål og leder samtalen inn på de emnene jeg ønsker å få vite mer om (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 33). Min egen uerfarenhet som moderator for en fokusgruppe spilte nok også inn på svarene til

informantene. Jeg tror allikevel at fokusgruppeintervju som metode var et godt valg for datainnsamlingen til dette prosjektet. Jeg fikk muligheten til å snakke med et større antall informanter enn hvis jeg hadde valgt individuelle intervju, og på den måten fikk jeg tilgang til flere erfaringer og holdninger. Metoden ga meg i tillegg muligheten til å skape fokus og engasjement rundt et bestemt tema, samtidig som jeg kunne skape en trygg ramme rundt det å bli intervjuet og snakke norsk.

3 GJENNOMGANG AV RELEVANT LITTERATUR

Jeg vil i det følgende oppsummere den forskningen på forholdet mellom bibliotek og innvandring som jeg anser som viktig for mitt prosjekt. Dette er forskning som har vært viktig som bakgrunnskunnskap for meg når jeg har utformet problemstilling, og også intervjuguide til fokusgruppeintervjuene. Mye av forskningen er også sammenligningsgrunnlag for mitt materiale, om ikke alltid direkte.

I 2009 levert en masteroppgave ved Høgskolen i Oslo som tar for seg bibliotekets betydning for innvandrerkvinner (Essmat, 2009). Denne oppgaven er også tilknyttet forskningsprosjektet PLACE (Public Libraries – an Arena for Citizenship) ved Høgskolen i Oslo og Akershus. Det har blitt skrevet en artikkel på bakgrunn av denne oppgaven, og det er denne jeg kommer til å referere til videre i min oppgave (Audunson, Aabø, & Essmat, 2011). Utgangspunktet er intervjuer av ni kvinner som har flyttet til Norge fra Iran, Irak og Afghanistan. Alle kvinnene var bosatt i Tønsberg eller Larvik. Funnene i oppgaven tyder på at kvinnene bruker biblioteket forskjellig ut i fra hvor lenge de har vært i Norge, og hvor integrert de er i samfunnet. Biblioteket spilte en spesielt viktig rolle for dem som helt nye borgere i Norge. Da var biblioteket et sted å søke trøst i en vanskelig livssituasjon, mens etter en stund ble bruken av biblioteket mer instrumentell. Biblioteket fortsetter altså å bety noe videre også, i de forskjellige livssfærene; familie, utdanning, jobb, vennskap, fritid etc. I begynnelsen var biblioteket et sted å søke sosial kontakt og et sted å oppholde seg. Etter hvert ble det et sted for å finne informasjon, i forbindelse med språkopplæring og for å lære mer om norsk kultur, men også for å

oppretholde forbindelsen med opprinnelseslandets kultur. Masteroppgaven til Essmat forankrer disse funnene i teori om sosial kapital, lavintensive møteplasser og legitim perifer deltakelse. På biblioteket kan det oppstå møter mellom innvandrerkvinner og majoritetsbefolkningen, og slik kan tillit til hverandre og dermed sosial kapital skapes. Biblioteket er også en offentlig institusjon som oppfattes som tillitsvekkende i seg selv, og kan også på den måten være med på å skape tillit i samfunnet. Tillit og en følelse av inkludering skapes også når innvandrerkvinnene finner materiale på morsmålet sitt, og materiale om sitt opprinnelsesland, på biblioteket, fordi dette oppfattes som at det norske samfunnet anerkjenner deres opprinnelige kultur og språk. Biblioteket er en arena for legitim perifer deltakelse ved å legge til rette for en skrittvis tilnærming til det norske samfunnet, gjennom observasjon, opplæring og til slutt deltakelse.

Noen år tidligere, i 2003, ble det skrevet en tilsvarende masteroppgave ved Högskolan i Borås i Sverige (Bjerninger & Åkerman, 2003). Her har forfatterne intervjuet åtte kvinner som har innvandret til Sverige om deres forhold til biblioteket. Analysen av deres datamateriale tar utgangspunkt i blant annet José Alberto Diaz sine integrasjonsdimensjoner, hvor integrasjon blir sett på som en prosess som er delt opp i sju dimensjoner; økonomisk integrasjon (deltaker i arbeidslivet), sosial integrasjon (tilgang til sosiale nettverk gjennom relasjoner med «innfødte»), politisk integrasjon (politiske rettigheter, og tilgang til dem gjennom representative politiske institusjoner), kommunikativ integrasjon (tilgang til språk og informasjon), familieintegrasjon, bostedsintegrasjon (lokalmiljøets etniske sammensetning og medlemskap i sosiale nettverk i lokalmiljøet, som for eksempel det lokale foreningsliv) og personlig integrasjon (den subjektive opplevelsen og erfaringen av sitt liv i det nye hjemlandet). Forfatterne finner en kobling mellom sine informanters bruk av biblioteket og alle dimensjonene, bortsett fra den politiske. Det er allikevel den kommunikative dimensjonen ved en integrasjonsprosess som er sterkest forbundet med biblioteket. Forfatterne bruker også Dorte Skot-Hansen og Marianne Andersson sin oppdeling av bibliotekets funksjoner for å forklare hvordan innvandrerkvinnene de snakket med bruker biblioteket. Kvinnene brukte biblioteket både som kulturelt rom, kunnskapsrom, informasjonsrom og sosialt rom, men hovedtyngden lå på de tre første måtene å bruke biblioteket på. Den kulturpolitiske forskeren Francois Matarasso har delt opp bibliotekets sosiale betydning i

forskjellige tema, og Bjerninger og Åkerman bruker hans oppdeling for å forklare hvordan biblioteket kan bidra til de forskjellige dimensjonene i en integrasjonsprosess, jfr. Diaz. Temaene kaller Matarasso *personlig utvikling* (utvikling gjennom utdanning, talenter, selvtillit og sosiale nettverk), «*samfunnsempowerment*» (samfunnsorganisasjoner og engasjement i demokratiske prosesser), *fantasi og kreativitet, helse og velvære* (livskvalitet og livsglede), *lokal kultur og identitet* (tilhørighet), og *sosial sammenheng* (kontakt mellom mennesker og grupper, interkulturell forståelse og forståelse mellom generasjonene). Sosial kapital brukes ikke som teoretisk begrep i denne oppgaven, men det er tydelig at Matarassos syn på bibliotekets sosiale betydninger også kan forklares ved hjelp av dette begrepet. Bibliotekets betydning for personlig utvikling kan, i følge Bjerninger og Åkerman, være med å fremme integrering i alle dimensjonene som Diaz skisserer, men spesielt til kommunikativ og personlig integrasjon. Bibliotekets betydning for fantasi og kreativitet, helse, og lokal identitet kan også fremme personlig integrasjon. Bibliotekets bidrag til sosial sammenheng har også betydning for masteroppgavens informanter. Bjerninger og Åkerman konkluderer med at biblioteket kan være en viktig samarbeidspartner når det gjelder integrering og inkludering av innvandrere i det svenske samfunnet, men at denne institusjonen ofte blir glemt når svenske myndigheter planlegger og gjennomfører integreringstiltak.

Gjennom prosjektet «Public Libraries, Ethnic Diversity and Citizenship» ble britiske bibliotekarer, ledere og andre beslutningstakere, bibliotekbrukere, og deler av minoritetsbefolkningen spurt om hvordan de oppfatter biblioteket i sitt lokalmiljø (Roach & Morrison, 1999). Ønsket var å skaffe kunnskap om hvordan biblioteket fungerer i et multikulturelt samfunn. Forskerne spurte seg om biblioteket kan gjøre en forskjell når det gjelder å skape et mer likestilt, tolerant og pluralistisk samfunn. Konklusjonen var at bibliotekarprofesjonen i Storbritannia må svare på de utfordringene det multikulturelle samfunnet gir, ved å revurdere sine egne oppfatninger om tilbudet som gis, forholdet mellom bibliotek og lokalmiljø, og bibliotekarrollen i en multikulturell kontekst.

En studie fra Sverige understreker også behovet for en ny definisjon av bibliotekets rolle i en multikulturell kontekst (Jönsson-Lanevska, 2005). Forfatteren kobler bibliotekets

funksjoner med tre faser som en innvandrere går igjennom i møte med et nytt samfunn; fase 1 er en positiv periode, preget av forventninger. Fase 2 er en negativ fase, preget av forvirring og skuffelse. Denne fasen kan karakteriseres som en krise, og det er individuelt når og hvordan man kommer seg videre. For mange kan denne fasen bli riktig lang. Den tredje fasen kalles den balanserte fasen, preget av kulturell integrasjon. Forfatteren mener at det lokale folkebiblioteket kan hjelpe innvandrere i den kritiske andrefasen, fordi deres tilbud omfatter informasjon og introduksjon til hverdagslivet, samt moralsk støtte. Forfatteren mener også at tospråklighet er en viktig ressurs hos innvandrere, en ressurs som må oppmuntres og tas vare på. Dette er en viktig oppgave for folkebiblioteket.

I 2008 ga Svensk biblioteksforening ut en rapport med en gjennomgang av svensk, og til dels nordisk, forskning på forholdet mellom bibliotek og innvandrere (Svensk biblioteksforening, 2008). Studiene til Bjerninger & Åkerman og Jönsson-Lavenska er inkludert i denne rapporten. Gjennomgangen viser at biblioteket har lyktes i å nå ut til ulike innvandrergupper, og at de spiller en viktig rolle i integreringen i det svenske samfunnet. Gjennom statistikk ser vi at bibliotekene i Sverige blir mye brukt av innvandrere og personer med innvandrerbakgrunn. Rapporten mener allikevel at bibliotekets potensiale kunne vært utnyttet enda bedre. Bibliotekets tilbud må bedre tilpasses de ulike behovene som dukker opp i løpet av prosessen med å integreres i et samfunn. Slik det er nå, hevder rapporten at bibliotektenestene fungerer best for dem som har bodd i Sverige en stund. Nykommerne finner ikke tilbud som passer dem på samme måte. I tillegg må lokale filialer beholdes, og ikke legges ned, slik det gjøres i Sverige i dag. Dette fordi innvandrere har behov for å bruke biblioteket som møteplass i nærmiljøet sitt. Rapporten understreker også hvor viktig det er at bibliotekarutdanningen gjør de som jobber i bibliotekene bedre rustet til å møte denne sammensatte brukergruppen og oppfylle deres behov. Dette er det samme som studien fra England konkluderer med (Roach & Morrison, 1999).

Inspirert av Roach & Morrison (1999), ble det utført en undersøkelse blant innvandrere i Danmark i 2001, for å finne ut hvordan innvandrere bruker biblioteket, hva de synes om tilbudet og om de har noen forslag til forbedringer (Berger, 2002). Resultatene fra denne

undersøkelsen viser at lånefrekvensen hos innvandrere er omtrent den samme som hos befolkningen for øvrig, men at bruken av biblioteket er mer variert. Berger kaller bruken mer "intens". Dette gjelder spesielt jenter, ungdom under 18 år og eldre menn, med innvandrerbakgrunn. For jentene er biblioteket et trygt sted å være. I mer konservative innvandremiljøer får ikke jentene bevege seg like fritt som danske jenter, men biblioteket blir ansett som et respektabelt sted hvor jentene kan få være alene, uten følge. Slik kan de unnsnippe den sosiale kontrollen de ofte opplever i hverdagen. De unge innvandrerne bruker biblioteket som en fritidsklubb; som et sted å være, treffe kompis og bruke datamaskinene. De eldre mennene kommer til biblioteket for å møtes og for å lese aviser, slik de ville gjort i tehusene eller på kafeene i landene de kommer fra. Biblioteket er et åpent og ikke-kommersielt sted hvor de kan komme og gå som de vil. Undersøkelsen viser også at innvandrerkvinner bruker biblioteket i mye mindre grad enn menn, og forfatteren forklarer det med at kvinnene er mer isolert og mangler kunnskap om det danske samfunnet. Det er i hovedsak den voksne innvandrerbefolkningen som benytter seg av det fremmedspråklige materialet biblioteket tilbyr, og som etterspør mer materiale på fremmede språk. Barn og unge bruker hovedsakelig materiale på dansk. Fordi 40 % av innvandrerne i undersøkelsen oppgir at biblioteket er viktig i prosessen med å lære dansk og i en utdanningsprosess, og 30 % oppgir at biblioteket spiller en viktig rolle for å lære mer om det danske samfunnet, konkluderer undersøkelsen med at biblioteket er en viktig brikke i integreringen i samfunnet. Suksessen til biblioteket ligger i kombinasjonen av flere tilbud, for eksempel tilgang til datamaskiner med internett, tilgang til nyttige informasjonsressurser, og tilgang til et møtested med en avslappet og inkluderende atmosfære.

Fisher, Durrance og Hinton utførte i 2004 en kvalitativ undersøkelse av hvordan introduksjonsprogram og språkkurs ved bibliotekene i Queens, New York, fungerte for innvandrere i bydelen (Fisher, Durrance, & Hinton, 2004). De tar i bruk konseptet «information ground», som betegner et sted hvor utveksling av informasjon mellom mennesker skjer som en bieffekt av andre aktiviteter. Frisørsalongen er et eksempel på et slikt sted, hvor mennesker kommer for å klippe håret, men hvor en utveksling av informasjon skjer gjennom uformelle samtaler. «Information grounds» kjennetegnes av uformelle møter mellom mennesker som i utgangspunktet oppsøker stedene av andre

grunner enn denne samhandlingen. Slik ligner «information grounds» på begrepet «lavintensive møteplasser», som er et av de teoretiske begrepene jeg bruker i denne oppgaven, og som jeg derfor vil beskrive nærmere senere. Undersøkelsen ved biblioteket i Queens konkluderer med at språk- og introduksjonsprogrammene for innvandrere fungerer som «information ground» hvor innvandrere får med seg verdifull informasjon som hjelper dem å mestre livet i sitt nye hjemland på best mulig måte.

Informasjon som en viktig brikke i vellykket integrering understrekes også i en kanadisk artikkel av Caidi og Allard (2005). Artikkelen diskuterer hvordan biblioteket kan bidra til å motvirke ekskludering og marginalisering av innvandrere, ved å hjelpe dem å oppfylle sine informasjonsbehov. Et av forfatterens hovedpoenger er at informasjonen som tilbys må gjøres tilgjengelig på en måte som både er forståelig og nyttig for dem som skal bruke den. Et annet kulturelt og sosialt utgangspunkt hos innvandrere gjør at både måten man skaffer seg informasjon, og hvordan man bruker den, kan variere. Denne artikkelen er ikke basert på vitenskapelige undersøkelser, men har en reflektert og klargjørende diskusjon om ulike aspekter ved sosial inkludering som kan være relevant for min oppgave.

Hans Elbeshausen tar også opp hvordan kulturelle forskjeller og måter å nyttiggjøre seg av informasjon på er viktig å ta i betraktning når biblioteket skal bygge opp sine tjenester for innvandrere. Han mener altså at det ikke er nok bare å tilby informasjon (Elbeshausen, 2007). Biblioteket må også bidra til at denne informasjonen utvikles til kunnskap hos mottakeren, og på den måten bidra til sosial inkludering og gjensidig anerkjennelse. Dette kan gjøres gjennom å opprette læringsentre i bibliotek, som tilrettelegger for det samspillet som er nødvendig for å skape og overføre kunnskap. Artikkelen til Elbeshausen baserer seg på undersøkelser gjort ved tre forskjellige læringsentre, ved tre danske bibliotek. Informasjon kan være nærmest ubrukelig hvis mottakeren ikke forstår den kulturelle og sosiale konteksten som informasjonen tilbys i. Læringsenteret kan være en plattform for mennesker som har innvandret til et nytt land, og som trenger kunnskap om det nye hjemlandets kulturelle og sosiale uttrykk for å kunne nyttiggjøre seg av den informasjonen som gis. Dette kan fremme inkludering, men også individuell integritet og anerkjennelse av sin egen identitet og kultur. Økt

kunnskap om samfunnet øker følelsen av «empowerment» hos den enkelte og i sosiale nettverk, og slik skapes sosial kapital. Kunnskap er relasjonell og kontekstuell fordi den oppstår i samhandling mellom mennesker i tid og rom, og læringsentre er altså en plattform hvor kunnskap kan skapes og deles. Prosessen hvor informasjon blir til kunnskap er en læringsprosess, og Elbeshausen påpeker at all læring er sosial, satt i en kontekst, og tar utgangspunkt i felles sosiale og kulturelle koder. Elbeshausen trekker veksler på forskjellige læringsteorier, blant annet «legitim perifer deltakelse», som også er en del av det teoretiske utgangspunktet til denne oppgaven. Han mener at det kan oppstå flere forskjellige praksisfellesskap på et læringscenter, og at stadig mer aktiv deltakelse i disse fremmer deltakernes inkludering i samfunnets sosiale system. Samtidig mener han at det ikke er nok for læringsentrene å tilrettelegge for praksisfellesskap, men at de også må tilby mer strukturerte opplegg hvor ressursvake grupper blir undervist i for eksempel samfunnsfag og IKT. Han hevder at læring i praksisfellesskap kan føre til feilaktige oppfatninger og misforståelser, og at tilrettelagt undervisning må kombineres med praksisfellesskap på læringsentre. Det kan her virke som om Elbeshausen mener at praksisfellesskap er noe man kan velge å stå utenfor. Dette vil jeg diskutere videre i teorikapittelet, hvor jeg også ser på andre måter å forstå praksisfellesskap på.

I en annen artikkel av Hans Elbeshausen og Peter Skov viser undersøkelser at folkebiblioteket kan bidra i en integreringsprosess også ved å opprette samarbeid med foreninger som samler en etnisk minoritetsbefolkning (Elbeshausen & Skov, 2004). Forfatterne har intervjuet medlemmer av en tyrkisk og en somalisk forening i Danmark, og konkluderer med at innad i foreningene finnes det mye sosial kapital, men dette er sosial kapital av båndtypen som knyter medlemmene tettere sammen, men som stenger resten av samfunnet ute. I et integreringsperspektiv trengs det brobyggende sosial kapital, og dette kan biblioteket være med å skape ved å opprette kontakt og samarbeide med disse foreningene. Et av hovedpoengene i denne artikkelen er at biblioteket ikke må gå i den fellen det er å se på innvandrere som representanter for opprinnelseslandenes kultur. Innvandrere, og deres foreninger, representerer en transnasjonal kultur som ikke er fundert kun i opprinnelseslandet eller i det nye hjemlandet, men som er en blanding av disse. Biblioteket må forholde seg til den sosiale

og kulturelle konteksten som former informasjonsbehovet til innvandrere, og kan gjøre dette lettere ved å samarbeide med innvandrerforeninger.

I likhet med undersøkelsen i Queens fokuserer Vårheim på tilrettelagte tilbud for innvandrere på biblioteket, i sin undersøkelse av språk-, data-, og samfunnsfagkurs ved utvalgte bibliotek i USA (Vårheim, 2010). Hans fokus er på om bibliotekene, gjennom disse kursene, kan være med og skape sosial kapital i samfunnet. Undersøkelsen viser at det er klare indikasjoner på at kursene skaper tillit hos innvandrere, både til biblioteket som en institusjon, og til andre som bruker biblioteket. Denne tilliten kommer flere til gode, og slik skaper biblioteket, gjennom sine tilrettelagte tilbud, generalisert tillit og sosial kapital.

Ulvik diskuterer en annen type aktivitet ved biblioteket som kan stimulere til tillit mellom mennesker med forskjellige kulturbakgrunn (Ulvik, 2010). Hun observerer to multikulturelle minnegrupper som møtes på biblioteket på Torshov i Oslo. Medlemmene i gruppene deler minner og erfaringer fra levd liv, fra landene de opprinnelig kommer fra. Slik får de både sosial og språklig trening. Dette fører til tettere bånd mellom gruppe-medlemmene, økt tillit til hverandre, en følelse av tilhørighet og styrket selvfølelse. I begynnelsen var målet å dokumentere minnene for å lage en utstilling på biblioteket, men etter hvert forandret fokuset seg til konsekvensene av å ha slike samtaler, nemlig økt tillit og tilhørighet. Ved å legge til rette for slike grupper viser biblioteket at det kan være en viktig arena for møter mellom mennesker med ulik kulturbakgrunn. Ulvik understreker imidlertid at disse minnegruppene ikke fungerte før biblioteket fikk i stand et samarbeid med Voksenopplæringen i bydelen. Dermed blir dette prosjektet også et eksempel på et velfungerende samarbeid mellom bibliotek og andre instanser for nå felles mål om økt integrering og forståelse mellom kulturer.

I masteroppgaven «Biblioteket og de nasjonale minoritetene rom og romani» (Nes, 2009) brukes begrepet sosial kapital for å forklare disse minoritetenes forhold til det norske storsamfunnet. Forfatteren hevder at biblioteket kan være med på å skape og styrke den generaliserte tilliten mellom storsamfunn og minoritet ved å fylle tre roller; som kunnskapsformidler, som identitetsskaper og som møteplass. Selv om denne oppgaven omhandler minoritetsgrupper med særegne utfordringer i forhold til det norske

storsamfunnet, så er diskusjonen om bibliotekets potensial for å skape sosial kapital også relevant i undersøkelsen av andre minoriteter i Norge.

I likhet med undersøkelsene gjort i Danmark og Sverige (Berger, 2002; Svensk biblioteksforening, 2008), antyder kvantitative undersøkelser i Norge at innvandrere i høyere grad enn andre bruker biblioteket som sosial møteplass og værested (ABM-utvikling, 2008; Aabø, Audunson, & Vårheim, 2010; Høimyr, 2010). I Statistisk Sentralbyrås undersøkelse av kultur- og mediebruk blant personer med innvandrerbakgrunn er det ikke differensiert mellom ulike aktiviteter på biblioteket, men andelen innvandrere som har brukt biblioteket de siste 12 måneder er noe større enn befolkningen i sin helhet (Vaage, 2009).

3.1 Oppsummering

Gjennom den forskningen som er nevnt her har jeg fått nye teoretiske perspektiver som komplementerer teoriene PLACE benytter seg av, og som vil påvirke mitt teoretiske utgangspunkt og hjelpe meg i å forstå forskningsmaterialet mitt. De to foregående masteroppgavene som undersøker innvandrerkvinnens forhold til biblioteket er naturlig nok de viktigste utgangspunktene. Jeg velger å bruke mange av de samme teoriene som analysene i disse to masteroppgavene tar utgangspunkt i; om integrasjonens ulike dimensjoner, om legitim perifer deltakelse, om sosial kapital, om sosiale møteplasser, og om bibliotekets ulike funksjoner i samfunnet vårt. Mine forskningsresultater vil ikke være direkte sammenlignbare med resultatene i disse oppgavene, fordi problemstillingene i de forskjellige oppgavene peker i litt ulike retninger. Datagrunnlaget er heller ikke helt det samme. De vil allikevel fungere som et viktig bakteppe når jeg skal forstå mitt datamateriale.

Forskningen som viser hvorfor og hvordan biblioteket kan være en bidragsyter i integreringen av innvandrere i deres nye hjemland er et viktig grunnlag når jeg skal diskutere mulige konsekvenser av bruken av biblioteket for informantene i min undersøkelse. Her spiller diskusjonene om informasjons- og kunnskapsbehov hos innvandrere inn. Forskningen som benytter seg av sosial kapital-teorier handler også om hva slags konsekvenser bruken av biblioteket kan ha, både i en innvandrerbefolkning og i befolkningen ellers.

Undersøkelsene som viser hvordan innvandrere faktisk bruker biblioteket er viktig som sammenligningsgrunnlag for det materialet jeg selv har samlet inn.

Studiene fra England og Sverige som konkluderer med at biblioteket og bibliotekarene må revurdere og forandre sine tilbud i en multikulturell setting vil være førende for hvordan jeg forstår bibliotekfilialen på Holmlia sitt tilbud. Det vil også forskningen til Vårheim i USA, Ulvik i Oslo, og Fisher, Durrance & Hinton i New York være. Disse konsentrerer seg om hvilke konsekvenser ulike tilbud rettet mot en innvandrerbefolkning kan ha.

4 TEORETISK UTGANGSPUNKT

Denne oppgaven er tilknyttet forskningsprosjektet PLACE ved Høgskolen i Oslo og Akershus, og er en videreføring av forskning som er gjort innenfor dette prosjektet. Jeg benytter meg av flere av de teoretiske perspektivene som PLACE-prosjektet benytter seg av, og mitt teoretiske utgangspunkt er derfor fundert i begreper om generalisert tillit og sosial kapital, praksisfellesskap og legitim perifer deltakelse. Disse teoriene ser jeg i lys av ulike perspektiver på integrasjon, og tilføyer en modell for hvordan biblioteket kan ha betydning i samfunnet vårt.

Sosial kapital er et viktig teoretisk utgangspunkt for mye av forskningen innen PLACE. Ved hjelp av mitt materiale kan jeg si noe om sosial kapital i de enkelte kvinnenenes liv, gjennom hvilke ressurser de har til rådighet for å nå sine mål, men jeg har ikke brukt de riktige instrumentene for å kunne måle sosial kapital i samfunnet, som følge av deres bruk av bibliotek. Jeg vil derfor supplere dette begrepet med ulike måter å forstå integrasjon på, og hvordan biblioteket kan ha betydning i en integreringsprosess i det norske samfunnet.

4.1 Innvandring og integrasjon

Integrasjon er ikke en konstant størrelse. Det er et komplekst begrep, som blir forstått forskjellig i forskjellige sammenhenger. Thomas Hylland Eriksen mener det er viktig å

klargjøre «*hvem* som skal integreres til *hva* av *hvem*» når man diskuterer integrasjon (Eriksen, 2011, s. 30). Det snakkes en gang i blant om integreringen av andre sosiale grupper i samfunnet, som langtidssykemeldte, men det er som oftest innvandrere man viser til når man diskuterer integrering, og det er også slik jeg forstår integrering i denne oppgaven. Integrasjon av innvandrere er både en prosess og et mål for myndighetene i Norge. For å få en forståelse av myndighetenes syn på integrering og inkludering, har jeg valgt å basere meg på en utredning som regjeringen fikk overlevert i år av et utvalg som har sett på mål, tiltak og strategier for en bedre integrering av innvandrere i Norge (Kaldheim et.al., 2011). Jeg har også undersøkt hvordan Intergrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) forstår integrering. Regjeringsutvalget legger til grunn både et kortsiktig og et langsiktig perspektiv på integrering:

«Integrering på kort sikt handler om prosessen for at nyankomne innvandrere raskt kan komme inn i samfunnet, ved at de aktivt tilegner seg nødvendige ferdigheter slik at de kan greie seg selv, ved at samfunnet effektivt og systematisk tilrettelegger for dette, og gjensidigheten ved at det oppleves slik av både den enkelte og av samfunnet./.../Integrering på lang sikt handler om å nå målet ikke bare om like muligheter, men også om likhet i resultater. Dette er den langsiktige utviklingen av livsløpet til innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre – deres deltakelse og tilhørighet til Norge» (Kaldheim et.al., 2011, s. 28).

Integrering er altså både prosessen med å bli en del av det norske samfunnet, og samfunnet slik det fremstår når mangfold og innvandring har fått lov til å prege det. Det er en «kombinasjon av mestring, aksept og tilpasning til det samfunnet en lever i» (Intergrerings- og mangfoldsdirektoratet, 2008, s. 13).

4.1.1 Dimensjoner ved integreringen av innvandrere

Integrering handler helt konkret om, i følge utredningen:

- Kvalifisering, utdanning, arbeid, levekår og sosial mobilitet (**økonomisk integrasjon**)
- Innflytelse i demokratiske prosesser (**politisk integrasjon**)
- Deltakelse i sivilsamfunn (**sosial integrasjon**)
- Tilhørighet, respekt for forskjeller og lojalitet til felles verdier (**kulturell integrasjon**)

Resultatet langs disse dimensjonene avgjør hvor vellykket integreringen er (Kaldheim et.al., 2011, s. 28), og det er mulig å være integrert langs noen av dimensjonene, men ikke andre. Alle dimensjonene henger allikevel sammen, og det er også et av hovedpoengene til regjeringsutvalget.

Det finnes flere andre måter å definere dimensjonene knyttet til integrasjon på, og mange måter å forstå de forskjellige dimensjonene. Det er typisk for et komplekst og mangetydig begrep som integrasjon. Bjerninger & Åkerman tar i bruk sosiologen Jose Diaz og hans formulering av ulike dimensjoner ved integrering, slik jeg beskriver det i litteraturgjennomgangen min (Bjerninger & Åkerman 2003). Hans definisjoner overlapper delvis regjeringsutvalgets fire dimensjoner, men han har også definert andre dimensjoner og delt dem opp i mindre enheter:

- **Økonomisk integrasjon** – gjelder deltakelse i arbeidslivet.
- **Sosial integrasjon** – gjelder tilgangen til sosiale nettverk gjennom relasjoner til innfødte. Også andre sosiale ressurser, som venner og familie, hører til i denne dimensjonen.
- **Politisk integrasjon** – gjelder politiske rettigheter og utnyttelsen av disse. Hvordan man er representert i ulike politiske institusjoner hører også hjemme her.
- **Kommunikativ integrasjon** – omfatter tilgang til informasjon og språkressurser, og kan måles i språklige ferdigheter, massemediakonsum og mulighetene man har til å utnytte ulike typer skriftlig informasjon.
- **Familieintegrasjon** – dette gjelder sosiale nettverk av typen blandingsekteskap og lignende.
- **Bostedsintegrasjon** – gjelder først og fremst nærmiljøets etniske sammensetting, men kan også relateres til utvikling av etnisk blandete sosiale nettverk og organisasjonsliv i nærmiljøet.
- **Personlig integrasjon** – innebærer individets tilfredsstillelse med livet i det nye hjemlandet, den subjektive opplevelsen og personlige erfaringer (Diaz 1993, i Bjerninger & Åkerman, 2003, s. 17).

IMDi uttrykker de samme holdningene når de ser på utdanning, botid, språk, og sosial omgang med innfødte nordmenn som avgjørende for om man føler seg integrert i det norske samfunnet (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, 2008, s. 13-14).

Jeg velger å bruke Diaz i min oppgave fordi hans formulering om den kommunikative dimensjonen ved integrasjon er den dimensjonen som kan knyttes mest direkte til biblioteket, og at det kan være enklere å snakke om biblioteket og integrasjon ved hjelp av et slikt begrep. Samtidig er det viktig å merke seg at alle dimensjonene griper inn i hverandre, slik at for eksempel økonomisk integrasjon vil være enklere å oppnå hvis man kan snakke norsk. Deltakelse i sivilsamfunnet kan også oppleves som enklere hvis man snakker det språket som brukes mest i samfunnet, samtidig som bostedsintegrasjon og sosial integrasjon i form av bånd til innfødte vil forenkle språkopplæringen og tilgangen til informasjon, og skape uforpliktende nettverk som gjør det enklere å komme inn i arbeidslivet.

4.1.2 Kulturell integrasjon som eksempel på kompleksiteten i fenomenet

Diaz nevner ikke kulturell integrasjon som eget punkt, slik regjeringsutvalget gjør, men man kan tenke seg at tilhørighet, respekt for forskjeller og lojalitet til felles verdier både er utgangspunktet og resultatet av de andre dimensjonene til Diaz. Kulturell integrasjon er vel også den dimensjonen som tydeligst omfatter samfunnet som helhet. Det er ikke innvandrere som skal integreres inn i en kultur, men hele befolkningen som må finne fram til felles verdier de kan slutte opp om for å kunne fungere som et mangfoldig samfunn. Dette er altså en toveisprosess.

Kulturell integrasjon som begrep er et godt eksempel på det komplekse og mangetydige ved diskusjonen om integrering. Thomas Hylland Eriksen ser på kulturell integrasjon som «produksjonen av felles mening» (Eriksen, 2011, s. 34), og han mener at det er mulig å være integrert i en kultur, samtidig som man ikke er sosialt integrert, og omvendt. Man kan mangle tilhørighet til et nettverk, med venner eller familie, selv om man forstår språk og andre kulturelle koder i et samfunn. Omvendt kan man ha sterke bånd innad i et nettverk, hvor tillit og tilhørighet skaper sosial kapital på individnivå, men mangle språkforståelse og handle annerledes enn samfunnets kulturelle koder tilsier. Den kulturelle integrasjonen av innvandrere blir av mange oppfattet som viktig for å

skape sosiale relasjoner med «innfødte», fordi det er lettere å akseptere nykommere som handler etter kjente normer og regler (Valenta, 2008). Her er det en hårfin balanse mellom et ønske om å integrere og et krav om assimilering. Forfatterne av regjeringsutredningen om integrering forstår kulturell integrasjon som noe som samfunnet må gjøre sammen, ved at man produserer felles mening på bakgrunn av mangfoldet i befolkningen. Bibliotekets rolle som formidler av kulturelle og sosiale koder gjennom informasjon og kulturelle uttrykk er interessant i denne diskusjonen. Er biblioteket et uttrykk for «den norske kulturen», eller speiler den mangfoldet? Hva har dette å si for integrasjonen av innvandrere? Dette er spørsmål jeg vil svare på senere i denne oppgaven.

4.1.3 Nivåer av integrasjon

En annen måte å snakke om integrasjon på er gjennom nivåer. Anthony Giddens skiller mellom systemisk integrasjon og sosial integrasjon (Giddens 1979, i Eriksen, 2011, s. 30). Systemisk integrasjon viser til hvor stabile sosiale institusjoner på makronivå er, uavhengig av aktørene som inngår i dem. Sosial integrasjon handler om personlige nettverk, tilhørighet og sosial kapital på individnivå. Eriksen mener at det er mulig å leve i et godt integrert samfunn på systemnivå samtidig som man personlig ikke er sosialt integrert. Et ukorrupt og effektivt byråkrati, for eksempel, er ikke en garanti for at man føler tilhørighet til et sosialt nettverk, med den tillit og de forpliktelser som følger med (Eriksen, 2011, s. 30). Det går også an å være sosialt integrert i et samfunn som er dårlig integrert på systemnivå. Eriksen nevner afrikanske land som eksempler, hvor befolkningen kan være godt integrert i sosiale nettverk med familie og andre uformelle relasjoner, mens samfunnsinstitusjoner, som politi og rettsvesen, fungerer dårlig. Han understreker imidlertid at det er en sammenheng mellom systemisk og sosial integrasjon, ved at svekket tillit i fragmenterte lokalsamfunn kan forplante seg oppover i systemet og svekke institusjoner på systemnivå. Tillit i lokalsamfunnet svekkes ved at beboerne kun er integrert i personlige nettverk og mangler fellesarenaer hvor disse ulike nettverkene kan forenes.

Disse fellesarenaene er viktige fordi de kan være med på å skape svake bånd mellom mennesker som tilhører forskjellige nettverk. Uformelle nettverk, påpeker Eriksen, er

svært viktige for sosial integrasjon, og viser til Granovetters artikkel om «de svake bånd styrke» (Eriksen, 2011, s. 32). Hans artikkel minner om at «uformelt sosialt liv...er vesentlig for systemets opprettholdelse» (ibid.). Sterke bånd til familie og venner skaper stabilitet og tilhørighet. Det er stor sannsynlighet for at disse forbindelsene kjenner hverandre, det vil si at det er en høy grad av overlapping i nettverket. Svake forbindelser i et nettverk er derimot personer som ikke kjenner hverandre. Det er med andre ord ikke sannsynlig at dem du har svake bånd til kjenner noen av de andre i nettverket ditt. En person med mange svake bånd har større tilgang på informasjon og ideer enn en person med få, men sterke bånd. Samtidig er det slik at jo flere mennesker du kjenner, jo dårligere kjenner du hver enkelt av dem (ibid.). I et samfunn med mange svake bånd vil ideer spre seg fortere, men i et slikt samfunn er det også vanskeligere å rekruttere folk til politiske partier, formelle organisasjoner osv. Eriksen hevder at i et komplekst og pluralistisk samfunn vil tendensen være at det oppstår flere svake forbindelser, at flere mennesker knytter svake bånd med flere mennesker. Han påpeker imidlertid at en annen strategi i et mangfoldig samfunn er å forsterke bånd innad i et nettverk og mangle svake bånd til utenforstående. Dette kan føre til segregering, med grupper som har sterke forbindelser innad i gruppen og få svake forbindelser til andre grupper i samfunnet. Dette blir kalt «parallelsamfunn».

4.1.4 Generalisert tillit

Slike «parallelsamfunn» fører til fragmenterte lokalmiljø som mangler det som kalles generalisert tillit, som igjen kan føre til svakere og mindre effektive samfunnsinstitusjoner. Det er vanlig å skille mellom to former for tillit; generalisert og partikulær. Generalisert tillit betyr at man stoler på mennesker som er forskjellige fra en selv, i motsetning til partikulær tillit som er tillit til sine egne, til mennesker man oppfatter som lik seg selv, det vil si de man har sterke bånd til (Uslaner, 2010, s. 416 og 418). Uslaner hevder at et samfunn som er preget av høy generalisert tillit har et mer effektivt styresett, sterkere økonomisk vekst, mindre korrupsjon og kriminalitet, og en mer rettferdig fordeling mellom rik og fattig (ibid., s. 419). Dette er blant annet fordi mennesker som har tillit til fremmede er mer tolerante og åpne for samarbeid med mennesker de ikke kjenner (ibid.). I velferdsstater, som de nordiske, er generalisert tillit

en del av grunnlaget for universelle velferdsgoder. Hvis man har tillit til at alle er med og bidrar til disse velferdsgodene, er det lettere å bidra selv også.

Svake bånd mellom mennesker er altså viktige for å opprettholde den generaliserte tilliten som må til for at et samfunn skal fungere godt. Samtidig er sterke bånd mellom mennesker viktige for at individet skal føle tilhørighet, trygghet og forpliktende tillit. Sterke bånd innad i et fellesskap ser ut til å skape en trygghet og tillit hos medlemmene som gjør at de tør å bygge bro til andre mennesker som tilhører andre fellesskap (Vårheim, 2011, s. 12). Sosial integrasjon handler derfor både om å ha sterk tilknytning til personlige nettverk, men også svake bånd til andre mennesker og nettverk.

4.2 Sosial kapital og integrasjon

Forfatterne Nannestad, Svendsen og Svendsen (2008) hevder at sosial kapital er en av nøkkelvariablene for integrering av innvandrere i de nordiske velferdsstatene (Danmark er deres utgangspunkt). Sosial kapital er summen av den tilliten og gjensidigheten som skapes i sosiale nettverk. Innad i et fellesskap skapes sosial kapital gjennom samhandling basert på gjensidig tillit og felles normer, og denne «sosiale energien» kommer fellesskapet som helhet til gode. James Coleman (1988) forsto sosial kapital som en ressurs hos det enkelte individ, som en mulighet for et bedre liv gjennom å ta i bruk nettverk og relasjoner. Jo flere og sterkere relasjoner til andre, jo mer sosial kapital har man, og jo mer kan man få utrettet i sitt eget liv. Sosial kapital kan omsettes i annen type kapital, som kulturell kapital og økonomisk kapital. Samtidig er sosial kapital en ressurs som oppstår i fellesskap med andre, og er et gode man deler innad i fellesskapet.

Etter at blant annet Coleman lanserte begrepet har flere forskere forsøkt å forklare fenomener på samfunnsnivå gjennom å bruke begreper som sosial kapital og generalisert tillit. Robert Putnam er en av de fremste forskerne innen denne retningen og ser sosial kapital som en ressurs for hele samfunnet (Putnam, 2000).

Sosial kapital deles opp i «bånd»- og «bro» kapital, hvor sosial kapital av båndtypen oppstår i tette fellesskap, mens brobyggende sosial kapital oppstår som følge av kontakt mellom fellesskap. Generalisert tillit er en viktig bestanddel i sosial kapital av brotypen,

mens det er partikulær tillit som spilles ut når sosial kapital av båndtypen skapes. Nannestad, Svendsen & Svendsen (2008) diskuterer i sin artikkel hvordan sosial kapital av begge typene påvirker integrasjonen av innvandrere. Gjennom sine undersøkelser finner forfatterne at sosial kapital av brotypen er nødvendig for integrasjon, men at også sosial kapital av båndtypen er viktig i denne prosessen. Sosial kapital av båndtypen kan imidlertid også være en negativ faktor i samfunnet, når båndene innad i fellesskapet blir så tette at utenforstående blir ekskludert, som i «parallelsamfunn». Forfatterne konkluderer med at positiv sosial kapital innad i sosiale fellesskap er nødvendig fordi den tilliten som skapes i slike fellesskap har en «spill-over» effekt på den tilliten som er nødvendig for at sosial kapital av brotypen skal oppstå. For å styrke denne «spill-over» effekten, slik at broer mellom fellesskap kan bygges, er det viktig å legge til rette for frivillige organisasjoner, for eksempel idrettslag, som kan appellere til mennesker fra forskjellige etniske og sosiale grupperinger, og at disse organisasjonene kan møtes på nøytrale møteplasser.

Dette tar også Elbeshausen & Skov opp i sin artikkel (2004). De hevder at innvandrerforeninger skaper en trygg ramme rundt tilværelsen for medlemmene, og at det skapes sosial kapital av båndtypen i slike foreninger. Bibliotekets viktigste oppgave når det gjelder integrering av innvandrere er å skape brobyggende sosial kapital mellom disse foreningene og resten av samfunnet.

Sosial kapital av båndtypen er altså viktig for å skape en følelse av tilhørighet, som igjen er preventivt mot sosiale problemer. Men et samfunn uten generalisert tillit, og dermed brobyggende sosial kapital, er et samfunn med høye transaksjonskostnader mellom borgerne, og kan derfor ha et høyere konfliktnivå og mindre effektivt styresett.

Det finnes to hovedperspektiver på hva som skaper sosial kapital på samfunnsnivå. Det ene er at sosial kapital skapes i det sivile liv, som følge av frivillig kontakt, mens det andre perspektivet er at sosial kapital skapes på institusjonsnivå, når mennesker har tillit til institusjoners universalisme. Noen forskere ser sosial kapital som et resultat av sivilsamfunnets frivillighet og sosiale nettverk (Putnam, 2000), mens andre altså ser sosial kapital som et resultat av institusjoners universalisme (Kumlin & Rothstein, 2005). Det institusjonelle perspektivet fremholder at institusjoner og velferdsordninger som

behandler alle likt, og ikke differensierer mellom mennesker i sitt tilbud, skaper generalisert tillit i et samfunn. Det kan forklare hvorfor de nordiske landene, med sine utbygde velferdsordninger, scorer så høyt på målinger om befolkningens tillit til hverandre (World Values Survey, i Uslaner, 2010, s. 422). Vårheim, Steinmo og Ide mener at dette er måten biblioteket kan skape sosial kapital i et samfunn; ved å være en samfunnsinstitusjon som har et tilbud til alle, og hvor alle, uansett bakgrunn, er velkommen (Vårheim, Steinmo, & Ide, 2008, s. 889).

4.3 Innvandrerkvinner og integrasjon

Norske myndigheter ser på arbeidslivet som en av de viktigste arenaene for integrering av innvandrere. Som innvandrer kvinne fra et ikke-vestlig land har man ofte et annet utgangspunkt enn innvandrer menn, og man har spesielle utfordringer knyttet til deltakelse i arbeidslivet. SSB sin levkårsundersøkelse blant innvandrere viser at ikke-vestlige innvandrerkvinner oftere enn menn har lavere utdanning og mindre kompetanse, erfaring og ferdigheter som kan brukes i arbeidslivet. Dette fører til at de oftere står utenfor arbeidslivet og er mindre likestilte med mennene (Statistisk Sentralbyrå, 2010). De kvinnene som har tilnærmet lik sysselsettingsgrad som mennene opplever å være mer likestilt og mindre ensomme (ibid.). Det er andre undersøkelser som viser at kvinner har mindre kontaktnettverk enn menn, og dermed føler seg mer ensomme (Bråthen et al., 2007, s. 130). Det er de innvandrerkvinnene som er avhengig av velferdsordninger for å overleve som oppgir at de har færrest venner. En jobb kan altså stimulere til integrasjon gjennom økonomisk uavhengighet, selvstendighet, likestilling og et større nettverk.

Samtidig finner IMDi i rapporten «Integrert, men diskriminert» (2008) at det er flere kvinner enn menn som oppgir at de har kontakt med etniske nordmenn de kan snakke fortrolig med. En forklaring kan være at fordi kvinnene oppgir at de møter etniske nordmenn på flere og andre arenaer enn menn, har de flere kontaktpunkter til det norske samfunnet enn menn (ibid., s. 19). Skole og barnehage er eksempler på slike kontaktpunkter. Men for å benytte seg av slike kontakter er språkkunnskaper viktige.

Manglende språkkunnskaper hindrer innvandrerkvinner å delta på ulike arenaer i samfunnet, og de kan derfor ha høy sosial kapital av båndtypen i nettverk med andre

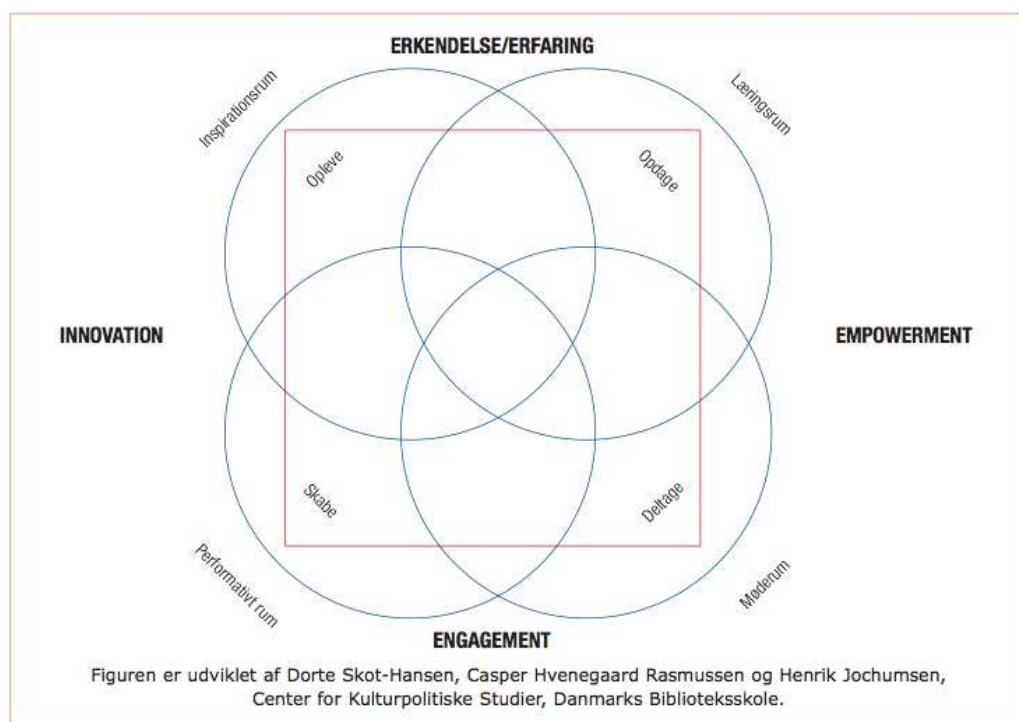
kvinner med samme nasjonalitet, men ha lite tillit til innfødte nordmenn og norske institusjoner. Regjeringsutvalget slår fast at «i et velfungerende demokrati deltar hele befolkningen i beslutninger som angår fellesskapet» (Kaldheim et.al., s. 268). Når deler av innvandrerbefolkningen deltar mindre på sivilsamfunnets arenaer enn majoritetsbefolkningen, slik det er tilfelle i Norge (ibid.), mister de også makt og innflytelse i samfunnet. Dette gjelder spesielt innvandrere med dårlige levekår, kvinner og unge innvandrere. Kvinnenes sterke stilling i hjemmet blir også utfordret fordi de ikke kan språket og derfor ikke kan orientere seg i samfunnet. Mange ikke-vestlige innvandrerkvinner kommer fra kulturer hvor kvinnen tradisjonelt har hatt autoritet i hjemmet og i barneoppdragelsen. I Norge klarer de ikke å opprettholde dette fordi de ikke kan kommunisere med skole og barnehage, og ikke forstår informasjon som angår familien og hjemmet. Når slik autoritet tapes, går det utover selvbildet (Ulvik, 1997, s. 52). For å gjenopprette selvtilliten er det å kunne forstå og gjøre seg forstått på norsk, viktig.

4.4 Bibliotek og integrasjon

Folkebiblioteket kan bidra til integrasjon av innvandrere både gjennom sine kjerneaktiviteter, gjennom samarbeid med andre instanser, og som sosialt rom. Flere undersøkelser viser at innvandrere bruker biblioteket og det på mange forskjellige måter. Dette er det beste utgangspunktet for biblioteket som bidragsyter i integreringen av innvandrere. I regjeringens bibliotekmelding til Stortinget fra 2009 slås det fast at biblioteket kan bidra til integrering, læring og kulturforståelse, gjennom både å tilby litteratur og kunnskap til minoriteter og å formidle kunnskap om det kulturelle mangfoldet i Norge (St.meld. nr. 23, 2009, s. 145). Det skrives videre at biblioteket kan være en aktør i norskopplæringen til innvandrere ved å tilby litteratur på norsk, og gjennom å tilby ulike aktiviteter knyttet til «empowerment» for innvandrere (datakurs, jentegruppe etc.) kan biblioteket bli et møtested som skaper tilhørighet, identitet og inkludering. Biblioteket kan altså tilby innvandrere muligheter for mestring i eget liv gjennom tilgang til informasjon og kunnskap, og kan også tilby dem et sted å møte både kjente og ukjente mennesker for å knytte bånd og utvide nettverket sitt.

4.4.1 Folkebiblioteket i kunnskapssamfunnet

For å kunne teoretisere måter biblioteket kan bidra til integrering på må jeg ha en forståelse av hvilke betydninger biblioteket kan ha i samfunnet vårt. Derfor har jeg valgt å ta i bruk en idealmodell for folkebiblioteket i kunnskapssamfunnet, utviklet av Dorte Skot-Hansen, sammen med Casper Hvenegaard Rasmussen og Henrik Jochumsen. Den ser slik ut:

(hentet fra «Folkebibliotekerne i vidensamfundet. Rapport fra Udvalget om folkebibliotekerne i vidensamfundet», Styrelsen for Bibliotek og Medier, 2010)

Modellen deler bibliotekets aktiviteter opp i fire forskjellige rom eller universer:

- **Læringsrommet** er basert på læring og nye oppdagelser. Det kan for eksempel inneholde uformelle kurs, elektroniske læringsfasiliteter, foredrag, adgang til kunnskapsressurser på papir og elektronisk, og spørretjenester.
- **Inspirasjonsrommet** er basert på opplevelser. Det gir typisk adgang til litteratur, kunst, musikk, film, underholdning og spill, og til arrangementer med forfattere og lignende.

- **Møterommet** er basert på deltagelse. Det er et rom for deltakelse i arrangementer som politiske møter, andre typer debattmøter, lese- og studiesirkler og forskjellige andre fellesskap og nettverk.
- **Det performative rom** er basert på kreative og skapende aktiviteter, hvor brukerne er skaperne. Det er også et rom for estetisk og kreativ læring, og omfatter slike ting som workshops med lokale kunstnere, skriveverksteder, filmkurs og workshops for utvikling og innovasjon.

Disse fire rommene har ikke absolutte grenser, men overlapper hverandre, og finnes både på det lokale fysiske bibliotek og på internett. Som skissen av modellen viser, beveger disse rommene seg langs to akser. Den ene akse viser hvordan bibliotekets ulike rom kan støtte oppunder personlig utvikling som skaper erfaring, innsikt og erkjennelse på den ene siden og engasjement og involvering på den andre siden. Den andre akse betegner mer samfunnsmessige mål, hvor biblioteket på den ene siden kan skape «empowerment» hos sine brukere som gjør dem i stand til å være selvhjulpne og takle forandringer i et stadig skiftende miljø. I den andre enden av akse kan biblioteket være med og støtte oppunder innovasjon, som er nødvendig for å løse utfordringer i kunnskapssamfunnet (Styrelsen for Bibliotek og Medier, 2010).

4.4.2 Bibliotekets bidrag til integrasjonens ulike dimensjoner

Idealmodellen for folkebiblioteket i kunnskapssamfunnet gjør det lettere å få en oversikt over hvordan bibliotekets ulike tjenester kan bidra til de ulike dimensjonene av integrasjon, slik Diaz har formulert dem. Det er imidlertid viktig å huske på at slike modeller ikke tegner opp virkeligheten akkurat slik den er. Til det er den for komplisert. Det kan være måter å bruke biblioteket på som ikke har noen plass i modellen, og konsekvensene av bibliotekbruk kan se annerledes ut enn det modellen antyder. Det er allikevel nyttig med slike modeller, nettopp fordi de forenkler virkeligheten slik at det er mulig å snakke om den. Min bruk av idealmodellen for folkebiblioteket i kunnskapssamfunnet i forhold til integrasjon skal derfor ikke sees på som en fasit, men som et forslag til hvordan biblioteket kan bidra til integrering på flere forskjellige arenaer i samfunnet.

Den delen av biblioteket som betegnes som læringsrommet vil kunne hjelpe innvandrere til kommunikatív integrasjon, og dermed også økonomisk og politisk integrasjon. Ved å stille til rådighet kunnskapsressurser som bøker om og på norsk språk støtter biblioteket språkopplæringen til innvandrere. Mestring av det norske språket gjør tilgangen til arbeidslivet enklere, som kan føre til større selvhjelpenhet og bedring av levekår. Gjennom opplæring i bruk av internettressurser og lignende gjør biblioteket viktig informasjon lettere tilgjengelig slik at det blir enklere å ta del i demokratiske prosesser i samfunnet. Et av folkebibliotekets mål langs akse for personlig utvikling er å skape erkjennelse, innsikt og forståelse. For innvandrere i et nytt land betyr ikke det bare innsikt i og forståelse av det nye hjemlandets kulturelle verdier, men også erkjennelse av egen identitet som innflytter fra en annen kultur. Som læringsrom kan biblioteket tilby kunnskap om opprinnelseslandet, som sammen med kunnskap om det nye hjemlandet kan føre til erkjennelse og forståelse av egen identitet. Dette kan også biblioteket som inspirasjonsrom være med å bidra til, ved å tilby litteratur, film og andre kulturelle uttrykk fra opprinnelseslandet.

Læring og informasjon kan også være nøkkelen til deltakelse på sosiale arenaer i sivilsamfunnet. Det er allikevel biblioteket som møterom som knyttes sterkest til sosial integrasjon. Jeg har allerede diskutert hvordan sosiale nettverk er viktige for integrasjon av innvandrere i samfunnet, og de fleste forfatterne jeg har nevnt understreker hvor viktig det er at et mangfoldig samfunn har fellesarenaer hvor befolkningen kan møtes og skape bånd til hverandre. Biblioteket som møterom har potensiale for å være en slik fellesarena. Dette vil jeg komme nærmere inn på når jeg diskuterer biblioteket som lavintensiv møteplass, et begrep utviklet av PLACE-prosjektet. Biblioteket som møterom vil, i tillegg til sosial integrasjon, også kunne bidra til politisk og kommunikatív integrasjon. Politisk integrasjon gjennom å legge til rette for politiske debatter og arrangementer som tar for seg aktuelle samfunnsspørsmål, og kommunikatív integrasjon ved å tilby arenaer hvor man kan bruke det nye språket i møte med norsktalende. Biblioteket som møterom kan også bidra til bostedsintegrasjon. Folkebiblioteket er godt fundert i lokalmiljøet det ligger i, og er i en posisjon hvor det speiler den lokale befolknings sammensetningen (Audunson, 2005, Matarasso 1998). Ved å være en møteplass åpen for hele befolkningen, legger biblioteket til rette for lokalt foreningsliv og

møter mellom mennesker i nærmiljøet. Det lokale folkebiblioteket kan skape følelsen av tilhørighet til et lokalsamfunn, og dermed bostedsintegrasjon, slik Diaz definerer det.

Den personlige integrasjonen i et nytt hjemland definerer Diaz som den subjektive opplevelsen av et tilfredsstillende liv i det nye hjemlandet, basert på personlige erfaringer. Biblioteket kan, gjennom alle de fire rommene definert av Skot-Hansen, bidra til at innvandrere i Norge får informasjon og kunnskap, kultur og underholdning, et sted å skape nye nettverk og pleie allerede eksisterende bånd til andre mennesker, og et sted å utfolde seg som kreative, skapende mennesker. Slik kan biblioteket bidra til et godt liv.

Ved hjelp av mitt materiale vil jeg undersøke hvordan de innvandrerkvinnene jeg snakket med bruker biblioteket i forhold til Skot-Hansens idealmodell, og hvordan dette kan føre til integrasjon langs de ulike dimensjonene.

4.4.3 Legitim perifer deltakelse på biblioteket

Integrasjon er en prosess, som handler både om læring og sosialisering. Denne prosessen kan teoretiseres ved hjelp av begrepene om legitim perifer deltakelse og praksisfellesskap, slik Essmat gjorde det i sin undersøkelse om innvandrerkvinnens bruk av bibliotek. Hun kom fram til at en slik gradvis introduksjon til samfunnet som legitim perifer deltakelse betegner skjedde ved hjelp av biblioteket (Audunson, Aabø & Essmat, 2011). Jeg ønsker å undersøke om jeg kan finne noe i materialet mitt som bekrefter at biblioteket kan være en slik arena for kvinnene jeg snakket med.

Legitim perifer deltakelse og praksisfellesskap er begreper som opprinnelig ble lansert av Lave og Wenger (Lave & Wenger 1991) for å forklare læringsprosesser i en læringsituasjon, men disse begrepene også kan forklare den «empowerment-prosessen» det er å bli en borger i et nytt samfunn (Reed-Danahay, 2008). Et praksisfellesskap preges av normer og verdier knyttet til hvordan man handler og oppfører seg, altså til ulike praksiser. Deltakelse i praksisfellesskap former ikke bare hva vi gjør, men også hvem vi er og forståelsen av handlingene våre (Wenger, 1998, s. 4). Alle mennesker er deltakere i flere forskjellige praksisfellesskap samtidig, og bytter fram og tilbake mellom dem. Familien, skolen, jobben, vennegjengen, koret, korpset, idrettslaget, kirken, moskeen og politiske parti er alle eksempler på praksisfellesskap. Reed-Danahay understreker at prosessene med å bli en borger i et samfunn er en form

for sosial læring, og at ved å bruke teorien om praksisfellesskap kan man konseptualisere spørsmålene om hvordan innvandrere lærer seg tilhørighet i sitt nye samfunn, om hvordan de beveger seg fra «utsiden» til «innsiden» og eventuelle hindringer som står i veien for dem (Reed-Danahay, 2008, s.79-80). Hun understreker at det er gjennom deltakelse i praksisfellesskap at innvandrere kan føle tilhørighet som borgere i et samfunn.

En nykommer i et praksisfellesskap vil, gjennom «situated learning», gradvis få tilgang til de ulike praksisene, og dermed bevege seg fra utsiden til innsiden, eller fra periferien til kjernen. «Legitim perifer deltakelse» betegner forholdet mellom nykommer og erfaren i et praksisfellesskap, og nykommerens gradvise utvikling til selv å bli erfaren, gjennom forståelse av betydningen av aktiviteter, identiteter, gjenstander og kunnskap i fellesskapet (Lave & Wenger 1991; Reed-Danahay, 2008). Innvandrerkvinner lærer å bli borgere i sitt nye samfunn gjennom egne og andres erfaringer, og dette er en aktiv og sosial prosess som foregår gjennom mange kanaler. Spørsmålet er om biblioteket kan være en slik kanal. Audunson mener at biblioteket er en av de institusjonene i lokalsamfunnet som egner seg best til nettopp gradvis å introdusere nykommere til samfunnets ulike arenaer. Biblioteket er nemlig, som jeg allerede har nevnt, en institusjon som er trygt fundert i lokalmiljøet, og bare det å bruke biblioteket er en måte å delta i samfunnet på (Audunson, 2005, s. 432). Jeg vil undersøke om mitt materiale kan gi svar på om biblioteket på Holmlia støtter opp under legitim perifer deltakelse i lokalsamfunnet.

4.4.4 Lavintensive møteplasser

En måte å konkretisere hvordan biblioteket kan bidra til kontakt mellom mennesker og dermed skape sosial kapital, er gjennom begrepet møteplass. I tillegg til å knytte an til biblioteket som møterom i Skot-Hansens idealmodell, knytter dette begrepet seg til en tidligere redegjørelse av Skot-Hansen for biblioteket som sosialt rom i sivilsamfunnet (Skot-Hansen, 2001). Som sosialt rom er biblioteket med på å skape tilhørighet og lokalt fellesskap, i et senmoderne samfunn hvor mangelen på offentlige, uforpliktende møteplasser er påtagelig. Hun er opptatt av sivilsamfunnet fordi det blir sett på som svaret på velferdsstatens krise. Det er verken mer stat eller mer marked som kan redde

det senmoderne samfunnet, men en sfære basert på frivillighet, preget av åpenhet, kommunikasjon, toleranse, tillit, solidaritet og kritisk tenking. Skot-Hansen finner tre ulike definisjoner på sivilsamfunnet; den moralfilosofiske, den sosiologiske og den politiske, og hun er opptatt av hvordan biblioteket kan opptre som en ramme rundt sivilsamfunnet i følge de forskjellige definisjonene. Skot-Hansen er tydelig på at biblioteket ikke skal spille en rolle som et moralsk rom i følge det moralfilosofiske synet på sivilsamfunnet. En slik oppfatning av sivilsamfunnet ser behovet for et «moralsk verksted» hvor samfunnets grunnleggende verdier opprettholdes og får konsekvenser. Skot-Hansen sier:

«Værdineutralitet og pluralisme må være kodeord for bibliotekets virksomhet i et, i en større sammenheng, multikulturelt samfund. Ingen må træde ind i bibliotekets rum og føle, at hun burde tage hovedtørkelædet af, og biblioteket skal verken i sit materialevalg eller i sine arrangementer søge at fremme bestemte moralske synspunkter eller kanoniserte, nationale værdier» (s. 55-56).

I følge Skot-Hansen skal altså ikke biblioteket være et sted for kulturell integrasjon i betydningen av at innvandrere skal lære seg, og oppføre seg etter, opprinnelige kulturelle verdier og normer som finnes i samfunnet. Integrasjon handler ikke bare om at det er innvandrere som skal tilpasse seg det samfunnet de har flyttet til, men også at resten av samfunnet skal ha en tilpasningsevne i forhold til andre kulturuttrykk og sosiale normer. Integrasjon er en toveisprosess, hvor samfunnet i fellesskap må finne fram til felles verdier. Hvis biblioteket tilbyr informasjon om mangfoldet i samfunnet kan institusjonen stimulere til toleranse, tilhørighet og fellesskap. Biblioteket kan bidra til en kulturell integrasjon i samfunnet som ikke nødvendigvis handler om at det er innvandrere som skal tilpasse seg mottakerlandets kultur, men at kultur, normer og verdier skal utvikle seg i møte med mangfoldet.

Som teoretisk utgangspunkt for denne oppgaven er det biblioteket som sosialt rom i sivilsamfunnet som er mest interessant, som grunnlag for møteplassbegrepet. Men også forståelsen av biblioteket som et rom for den kritiske debatten som er nødvendig for

demokratiet, altså som plattform for den politiske definisjonen av sivilsamfunnet som en sfære for kritisk refleksjon, er interessant.

Gjennom PLACE-prosjektet har det blitt utformet et begrepspar som kalles lavintensive/høyintensive møteplasser. For å sikre det kritiske minimum av fellesskap som et samfunn forutsetter, må det finnes lavintensive møteplasser hvor samfunnets borgere kan kommunisere og samhandle (Audunson, 2005). PLACE har som mål å utforske hvordan biblioteket kan fungere som en slik arena i en flerkulturell og digital kontekst. I følge idealmodellen til Skot-Hansen er biblioteket som møterom både en høyintensiv og en lavintensiv møteplass. På de høyintensive møteplassene foregår det interaksjon mellom mennesker med de samme interessene og verdiene. Møteplassene har en høy grad av struktur, slik at det settes begrensninger for hva slags møter som kan foregå der, og for hvem som kan møtes der. På lavintensive møteplasser, derimot, skaper mindre formell struktur et større handlingsrom for de som ferdes der. Ulike aktiviteter kan foregå der parallelt, og mennesker med ulik kulturell eller sosial tilhørighet tar det i bruk samtidig. Dette åpner opp for møter mellom mennesker som ellers ikke forholder seg til hverandre i stor grad. Her møtes altså mennesker som ikke frekventerer de samme høyintensive møteplassene; mennesker fra ulike sosial lag, mennesker på tvers av generasjonsskiller, og mennesker med ulik kulturbakgrunn. Et demokratisk samfunn må være et tolerant samfunn, og for å utvikle toleranse må man bli eksponert for og godta eksistensen av andre verdier, interesser og preferanser enn sine egne (Audunson, 2005, s. 437). Ved å skape arenaer som legger til rette for kommunikasjon mellom mennesker med ulik bakgrunn, vil sannsynligvis toleranse og tillit få gro (ibid., s. 433), og sosial kapital vil skapes. PLACE er interessert i hvordan det offentlige biblioteket kan fungere som en slik møteplass. Slike møteplasser oppstår ikke av seg selv, men må planlegges, fordi lavintensive møter alltid vil være en sideeffekt av andre primæraktiviteter. Mennesker søker seg til andre mennesker med de samme verdiene og interessene som en selv, men gjør de dette på steder hvor et mangfold av mennesker frekventerer, vil de samtidig bli eksponert for annerledeshet.

At biblioteket kan fungere som en lavintensiv møteplass, ligger både i ideen om folkebiblioteket, og i biblioteket som fysisk sted. Bibliotekloven, som sier at biblioteket

skal tilby informasjon, litteratur og kultur til alle, åpner opp biblioteket som en institusjon hvor alle deler av befolkningen kan komme fordi det kan være noe attraktivt der for dem. Slik kan møter mellom mennesker som ellers ikke ser så mye til hverandre, fordi livene deres utspiller seg på helt forskjellige arenaer til daglig, oppstå. Biblioteket er en av de få felles arenaene hvor alle kan møtes som likeverdige borgere som tar i bruk et tilbud alle har like mye rett på (Vårheim, Steinmo, & Ide, 2008; Audunson, 2005, s. 437). Uansett alder, kjønn, seksualitet, inntekt, etnisk og språklig bakgrunn – bibliotekets tilbud skal ikke differensiere mellom mennesker. Dette er altså hva PLACE kaller en lavintensiv møteplass, et sted hvor alle kan møtes som borgere i et demokrati, og hvor møtene kan skape økt tillit til hverandre.

Det må mer empirisk forskning til for å kunne slå fast om biblioteket som møteplass faktisk stimulerer til økt tillit i befolkningen, og dermed skaper sosial kapital. I studien til Vårheim, Steinmo og Ide kunne de ikke finne noe grunnlag for å si at folk flest opplever en økt generalisert tillit gjennom de lavintensive møtene som oppstår på biblioteket (Vårheim, Steinmo, & Ide, 2008, s. 888). Men for marginaliserte grupper i samfunnet er biblioteket viktig som en møteplass hvor de kan samhandle med andre på noenlunde likt grunnlag, og slik skapes tillit til biblioteket som en institusjon som ikke differensierer (ibid.). Ved å ta del i det praksisfellesskapet som utspiller seg på biblioteket, kan marginaliserte individer bli legitime perifere deltakere i det større praksisfellesskapet som samfunnet utgjør. Samtidig tilbyr biblioteket informasjon om samfunnet som kan hjelpe i den gradvise prosessen for å bli et fullverdig medlem av samfunnet. Jeg vil undersøke om mitt materiale kan gi noen svar på om kvinnene bruker biblioteket som en møteplass, og i så fall hvordan de opplever denne bruken.

5 FUNN

I dette kapittelet presenterer jeg resultatet av gruppesamtalene, organisert i underkapitler som tar opp tema som jeg anser som interessant for undersøkelsen min. Kvinnene som deltok i samtalene har alle fått fiktive navn for å sikre anonymiteten deres. De siteres ordrett. Tegnene jeg bruker i sitatene er ... , som innebærer at kvinnene tar en pause når de snakker fordi de tenker seg om, og /.../ som betyr at jeg har utelatt noe fra sitatet. Følelsesuttrykk, som latter, settes i parentes.

5.1 Tanker om biblioteket

Ikke uventet var assosiasjonene til biblioteket gode hos kvinnene jeg snakket med. Folk flest har som oftest gode assosiasjoner til biblioteket, eller ingen assosiasjoner i det hele tatt (Direktoratet for Forvaltning og IKT, 2010). De spontane reaksjonene på ordet «bibliotek» var hos kvinnene positive og tradisjonelle.

Aisha fra Pakistan sier det slik: «Det er helt gratis og vi skal låne bøker». De fleste assosiasjonene knytter seg til bøker, og flere understreker at ved hjelp av disse bøkene er det lettere å lære seg norsk. Mina fra Pakistan formulerer det slik: «Det er bra fordi vi ser bøker, og lærer norsk, og kanskje nye ord. Det er bra...», og Jasmin fra Tyrkia understreker at dette også gjelder barna: «Bra for barna også, for barna lærer norsk». Samran fra Pakistan synes det er bra at biblioteket er et stille og rolig sted, fordi det gjør det lettere å sitte der og lese norsk, og dette er Palwinder fra Pakistan også enig i. Det at man kan finne mange forskjellige bøker på biblioteket blir understreket av flere, som Samran når hun assosierer biblioteket med «Mange bøker - forskjellige bøker». Maria fra Afghanistan sier: «Jeg synes alle er best i biblioteket. Man kan finne masse ting. Hjemme, jeg finner ting også, men det er best å lese i bøker». Det kan altså virke som om informantene har et tradisjonelt syn på biblioteket, som et stille sted fylt med bøker.

5.1.1 Hva er det beste med biblioteket?

Jeg spurte kvinnene om hva de synes er det beste med biblioteket, og også her var svarene knyttet til bøker og språk. Jasmin mener det beste med biblioteket er at hun kan få bøker både på norsk og på morsmålet sitt. Mina og Aisha trekker fram hvordan biblioteket tilbyr dem bøker om norsk historie og kultur, slik at de kan lære mer om det

landet de har flyttet til. Mina sier det slik: «Hvis du trenger mer informasjon om andre land eller Norge i gamle dager/.../så får du låne bøker. Det er bra, fordi innvandrere skjønner ikke alt. Men hvis de leser bøker de skjønner hvordan gamle dager var og hvordan er nå». Petra fra Kosovo er også inne på hvordan hun kan låne bøker om Norges historie på biblioteket, når hun tenker på hva som er det beste med biblioteket. Abida fra Marokko forklarer enkelt og greit hva hun opplever som bibliotekets viktigste funksjon for henne: «Det å finne bøker for å lære norsk». Maria sier: «/.../det er veldig bra for alle sammen, stor og liten, synes jeg».

5.2 Kvinnenes forhold til det opprinnelige hjemlandets bibliotek

Jeg spurte kvinnene om deres bruk av bibliotek i deres opprinnelige hjemland fordi jeg så for meg at det kunne ha en påvirkning på hvordan de forholder seg til biblioteket i Norge. Det kan virke som om utdanningsnivået til kvinnene spiller en rolle for bruken både i opprinnelseslandet og i Norge, slik det er påvist i andre studier (Vaage, 2009, s. 46). Maria skiller seg ut som kvinnen med høyest utdanning og som den mest ivrige brukeren av bibliotek både i Afghanistan og på Holmlia. Dette vil jeg diskutere mer utdypende senere.

Alle kvinnene forteller at de brukte biblioteket i opprinnelseslandet sitt, bortsett fra Hana fra Somalia som ikke hadde bibliotek der hun vokste opp, og Palwinder fra Pakistan. Thanh fra Vietnam og Mina fra Pakistan hadde kun hadde tilgang til bibliotek hvor de måtte betale for tjenestene. Andre informanter, som også kom fra Pakistan, hadde tilgang til gratis bibliotek tjenester. Alle kvinnene, bortsett fra to, hadde altså benyttet seg av biblioteket i deres opprinnelige hjemland. Men det er, som sagt, Maria som virker som den mest ivrige bibliotekbrukeren blant dem. Hun forteller at hun var interessert i biblioteket også før hun flyktet til Norge, og at hun leste mye. Hun beskriver opprinnelseslandets bibliotek som annerledes: «/.../ i mitt hjemland er ikke biblioteket som her. Hvis man trenger en bok, må man si i fra til resepsjonen at jeg trenger denne boken. Det er litt vanskelig. Det er bedre at man kan se bøkene, hvordan er de, og jeg kan lese i dem». Hun opplever altså biblioteket på Holmlia som mer hensiktsmessig og lettere å bruke.

5.3 Kvinnenes bruk av biblioteket i Norge

I Ågot Berger sin undersøkelse fra 2001 konkluderes det med at innvandrerkvinner bruker biblioteket i liten grad, og at dette er fordi innvandrerkvinner er mer isolert og har mindre kjennskap til det danske samfunnet (Berger, 2002). Dette er tendenser jeg har vanskelig for å finne i mitt materiale. Kvinnene jeg snakket med bruker ikke biblioteket mye, men de gir inntrykk av å sette pris på bibliotekets tjenester og å ha et bevisst forhold til det. Alle har brukt biblioteket minst én gang. Berger fant også ut at bibliotekbruken hos innvandrerbefolkningen i Danmark var mer variert enn hos befolkningen for øvrig (dette gjelder altså ikke innvandrerkvinner). Mine informanter bruker i hovedsak biblioteket til å låne bøker på norsk og morsmål, og til å lese aviser og magasiner. De bruker altså biblioteket først og fremst som et læringsrom, i følge Skot-Hansen sin modell. Informantene til Berger mener at biblioteket er viktig i deres språkopplæring, og dette finner også jeg.

5.3.1 Introduksjon til biblioteket

Det er to måter kvinnene har fått kjennskap til biblioteket i Norge på; gjennom familie og venner, eller gjennom norskkurs. Flere som hadde sitt første besøk på biblioteket sammen med familie eller venner, forteller at de dro på biblioteket for å finne en bestemt bok. Petra forteller for eksempel at hun ble med mannen sin for å finne Koranen: «Ja, jeg husker det var i 99 at jeg kom første gangen. Jeg hadde lyst til å lese Koranen, men hjemme jeg hadde den ikke. Jeg vet ikke hvorfor, jeg finner den ikke. På biblioteket jeg så Koranen med en gang, og jeg låner den, og leser den noen ganger». Samran trengte en norsk ordbok og dro til biblioteket for å finne en sammen med en venninne. Venninnen hadde vært der før og visste hvor hun kunne finne ordbøkene. Saira fra Pakistan ble introdusert til biblioteket gjennom sin svigermor: «Svigermor forteller meg at vi har urdu romaner og magasiner i biblioteket, så jeg går med henne, og hun har også lånekort, og jeg låner bøker». Det er kun Jasmin som forteller at hun besøkte biblioteket første gang sammen med et barn: «Det var 22 år siden. Jeg var med min brors datter, vi gikk sammen. Hun leide, jeg bare så, jeg forsto ikke (liten latter). Nå jeg forstår». Det er flere som forteller at de har besøkt biblioteket sammen med barn ved senere anledninger.

Hadjia er den eneste som ikke ser ut til å ha blitt introdusert til biblioteket gjennom en tredjepart. Hun forteller at hun selv dro til biblioteket for å skaffe seg lånekort, slik at hun senere kunne låne materiale. Det virker som om hun gjorde dette på eget initiativ, men det er trolig noen som har fortalt henne om muligheten for å bruke biblioteket. Hadjia kom til Norge for 4 år siden for å gifte seg med en mann som allerede bodde her, og det er mulig å tenke seg at mannen hennes kjente til biblioteket og tipset henne om det. Hun bor dessuten nær biblioteket på Holmlia, noe som kan ha bidratt til hennes kjennskap til biblioteket. Hun er for øvrig en av de mest aktive bibliotekbrukerne blant kvinnene jeg snakket med, ved siden av Maria.

Flere av kvinnene nevner en bestemt lærer ved Voksenopplæringen når jeg spør dem om hvordan de ble kjent med biblioteket. Denne læreren samlet i en periode en gruppe elever på biblioteket en dag i uka, og flere av kvinnene ble introdusert til biblioteket på den måten. På biblioteket leste og lånte de blant annet lettleste bøker, barnebøker og bøker med rim og regler. Mina forklarer det slik: «Ja... i fjor kom vi hit i skoletiden, hver dag klokka ni eller ti. Da kom vi hit /.../ og leser bøker og snakker om bøker. Alle låner forskjellige bøker, og leser dem ferdig. Så forteller de historien til de andre». Katja fra Kosovo var ikke i denne gruppen, men ble også kjent med biblioteket gjennom norskkurs: «Jeg kom til Norge og gikk på norskkurs på Skullerud, og gikk på biblioteket. Jeg var veldig spent på å låne lette bøker, og leste sammen med læreren min». Det kan altså se ut som om Voksenopplæringen er en viktig inngangsport til biblioteket for kvinnene. Også de kvinnene som fant fram til biblioteket på andre måter, forteller at de har vært på biblioteket sammen med en lærer ved senere anledninger. I motsetning til de andre som har vært på biblioteket med et norskkurs, ga Palwinder inntrykk av ikke å ha fått så mye ut av bibliotekbesøkene med Voksenopplæringen. I følge læreren hennes (som var til stede under gruppesamtalen) hadde disse bibliotekbesøkene foregått ganske rett etter at Palwinder hadde flyttet til Norge og startet på norskkurs. Hennes kunnskaper i norsk var ikke gode nok til at hun fikk utbytte av bibliotekbesøkene. Jasmin besøkte også biblioteket da hun nettopp hadde kommet til Norge, og mener derfor at hun ikke forsto nok til å bruke biblioteket for hennes egen del.

5.3.2 Hvor ofte bruker kvinnene biblioteket?

Få av kvinnene jeg snakket med bruker biblioteket jevnlig. Flere av dem tilhørte gruppen til læreren som tok dem med på biblioteket hver uke, men etter at de begynte i nye klasser har de ikke vært så ofte på biblioteket. Både Mina og Hana snakker om dette. De fulgte biblioteksopplegget til Voksenopplæringen våren 2010, og etter det har kvinnene besøkt biblioteket en gang i blant. Gruppesamtalene avdekker ikke hvor ofte disse kvinnene var på biblioteket før de besøkte det i forbindelse med Voksenopplæringen, men for flere av dem var dette en introduksjon til biblioteket. Etter at opplegget ble avsluttet har bruken blitt mindre, men alle sammen har vært på biblioteket en eller flere ganger i løpet av det siste året.

Gruppe 2 skiller seg fra gruppe 1 i at de alle har høyere utdanningsnivå, at alle, bortsett fra Nora, har bodd i Norge i en kortere periode, og at alle, bortsett fra Palwinder, ikke ble introdusert til biblioteket gjennom Voksenopplæringen, men heller gjennom venner eller familie. Med unntak av Nora har disse kvinnene har besøkt biblioteket fra to ganger til fire-fem ganger i løpet av den tiden de har bodd i Norge. Nora forteller at hun veldig sjelden er på biblioteket, men at barna hennes er der mye og de låner bøker for henne. De låner blant annet norske barnebøker som hun leser for dem. Samran har vært på biblioteket to ganger i løpet av de to årene hun har bodd i Norge, Saira har vært tre eller fire ganger på biblioteket i løpet av de to årene hun har bodd her, mens Hadjia har vært fire eller fem ganger på biblioteket i løpet av sine fire år i Norge. Det ser altså ikke ut som om utdanningsnivå har noe å si for hvor ofte kvinnene bruker biblioteket i Norge, men at introduksjonen til det norske biblioteket var annerledes for gruppen med høyere utdannelse. Dette kan kanskje henge sammen med hvordan de brukte biblioteket i opprinnelseslandet, hvor ofte og til hva. Er det en vane å bruke biblioteket i landet man reiser fra, er det kanskje lettere å oppsøke og ta i bruk biblioteket i Norge også.

Maria er unntaket blant kvinnene. Hun gir inntrykk av å besøke biblioteket jevnlig, og ta i bruk flere av bibliotekets tilbud. Hun svarer også bekreftende når jeg spør om hun drar på biblioteket uten et spesielt ærend: «Ja. Jeg kommer bare for å se på bøkene, og så etterpå bestemmer jeg hvilke bøker som er best og som jeg vil lese. Ja. Hvis jeg har tid... (liten latter)». Hun brukte også ofte biblioteket i opprinnelseslandet sitt, og bekrefter

antakelsen min om at bibliotekbruken i Norge henger sammen med bibliotekbruk i opprinnelseslandet.

Tidspress er flere av kvinnenes forklaring på hvorfor de ikke er oftere på biblioteket. Mina forteller at hun er på biblioteket noen ganger: «Noen ganger. Ikke hver uke. Har ikke tid», og supplerer senere med: «Det største problemet er tid! (latter)». Katja forteller at hun kommer til å bruke biblioteket oftere i framtiden, men at hun nå ikke har tid fordi hun går på skolen og har små barn: «Når jeg får tid så skal jeg bruke biblioteket. Men nå jeg er opptatt på skolen og har et lite barn. Kanskje når barna blir større, så kan jeg ta med dem hit».

Men det viser seg at Hana egentlig ikke er enig i at det er tidspress som gjør at de ikke bruker biblioteket oftere. Hun sier: «Det er ikke på grunn av dårlig tid, men vi trenger noen som presser oss (latter fra flere)». Aisha er enig i dette: «Hvis du er invitert, så finner du tid!», og dette skaper latter og diskusjon i gruppen. Hana konkluderer med at: «Hvis biblioteket presser oss, så kunne vi komme. Ja. Sånn er det». Hun er selv en ivrig leser av krim og historie, og brukte biblioteket flittig da de besøkte det med voksenopplæringen: «Jeg husker denne tiden i fjor. Jeg husker jeg lærte mange ord, som jeg tok ut fra bøkene og spurte læreren om. Før jeg vet ikke hva det betyr. Og det er bra for oss». Hana er altså opptatt av at det er ikke nok å vite hva som er bra for en, som at å lese norske bøker hjelper en til å bli bedre i norsk, men at man også må få hjelp til å gjøre handlingene til en vane i hverdagen. Hun sier: «Jeg kunne være her og lese og skrive, og sitte rolig fordi det er et rolig sted. Men biblioteket må komme til skolen vår og fortelle alle hvor viktige bøkene er, og hva skal... for hvis vi leste bøker kunne vi lært enda mer norsk. Men vi har ikke noen som presser oss...».

5.3.3 Hva slags materiale benytter kvinnene seg av?

Informantene mine tar i bruk bibliotekets tilbud om bøker på norsk, bøker på morsmålet sitt, film, cd-er, aviser og magasiner. Bøkene på norsk er ofte barnebøker eller lettleste bøker. Barnebøkene låner de enten for å lese selv, eller for å lese for barna sine. Petra sier: «/.../ og så nå, vi bruker det. Jeg har ikke kort, men barna mine har kort. Så leser jeg bøker for barna, for de forstår jeg lettere. Barnebøker». Men noen av kvinnene låner også norske romaner, og Hana leser helst krim på norsk. Hana nevner at grunnen til at

hun leser norsk framfor noe annet er at hun måtte flykte fra Somalia før hun hadde lært seg å lese morsmålet sitt.

Det virker som de andre kvinnene finner litteratur på morsmålet sitt på biblioteket. Flere nevner at de leser romaner, men også magasiner og aviser, på morsmålet sitt. Kvinnene i gruppe 2 får tips om nye bøker på morsmålet deres (urdu) fra venner og via internett. De etterlyser tips fra biblioteket om nye bøker og annet materiale. Om de ønsket tips om bøker på urdu eller norsk kom ikke helt klart fram. På spørsmål om det er arrangementer de ønsker seg på biblioteket, bekrefter Samran: «Ja, hvis en forfatter skriver en ny bok, så må de gi et tilbud slik at vi får vite om hvordan den forfatteren er, og hva den skriver /.../ og forteller om at de har den og den boka /.../. For noen ganger vet vi ikke om at biblioteket har en bok /.../».

Når det gjelder film, er det Mina og Hadjia som nevner at de har lånt film på biblioteket. Hadjia forteller at hun har lånt filmen «Vinterland», som er en norsk film som handler om innvandring og arrangerte ekteskap.

Flere i gruppe 1 er opptatt av at biblioteket kan tilby dem informasjon om deres nye hjemland. Mina, Aisha og Petra synes det beste med biblioteket er at de kan få informasjon om Norges geografi og historie, og Maria er også interessert i informasjon om andre land. Hun sier at hun også har benyttet seg av bøker om sitt opprinnelsesland, Afghanistan. Mina forteller om en spesiell bok hun har funnet på biblioteket som omhandler hvordan det er å være pakistansk innvandrer i Norge: «Noen skriver fra Pakistan, hvordan det er å komme til Norge, hva man skal gjøre. Noen har skrevet bøker». Denne boken har vært en god informasjonskilde for henne.

Ingen av kvinnene har brukt datamaskinene på biblioteket, noe Hana forklarer med at de har tilgang til datamaskiner på Voksenopplæringen.

Hana, Mina og Maria nevner bibliotekets SMS-tjeneste, som minner dem på bøker som må leveres. Dette er en tjeneste de setter stor pris på, slik Maria formulerer det: «Og å få beskjed på mobilen er veldig bra. For kanskje jeg ikke husker hvilken dato jeg må levere boken, og så fikk jeg en beskjed fra biblioteket: «Du trenger å komme hit og levere denne boken». Det er veldig bra /.../».

5.3.4 Biblioteket som et verktøy i kvinnenes språkopplæring

Kvinnene jeg snakket med var inne på flere måter biblioteket kan hjelpe dem med å lære bedre norsk; gjennom tilgang til ordbøker og tilgang til lettleste bøker som barnebøker, samt gjennom tilgang til et rolig sted for å lese og studere norsk. Om barnebøker kommenterer Mina: «Ja, barnebøker er litt lettere. Ikke vanskelige ord». Også Thanh forteller at hun lånte barnebøker da hun var på biblioteket første gang: «Ja, første gangen jeg var på kurs. Vi gikk på biblioteket og lånte bøker. Men jeg bare lånte barnebøker (latter). Ser på bilder, fordi jeg forstår ikke så mye. Men også bra at noen ser på bilder og noen tenker kanskje riktig (latter)».

Spesielt Hana har sterke meninger om nytten av biblioteket for hennes norskopplæring. Hun mener at gjennom å lese norske bøker og søke forklaring på ordene hun ikke forstår, vil hennes språkforståelse bli mye bedre. Hun ser på biblioteket som en viktig brikke i dette. Dette er fordi biblioteket både tilbyr litteratur på norsk og et rolig sted for å studere. De fleste andre kvinnene støtter opp under oppfatningen om at ved å lese bøker på norsk lærer de seg språket bedre, og ved å stille slike bøker til disposisjon kan biblioteket bidra i deres språkopplæring. Samran understreker også kombinasjonen av norske bøker og konsentrasjon på biblioteket: «/.../ og hvis man skal lese norsk, så trenger man kanskje å sitte i et rolig miljø. Så det er greit og bra». Også Aisha nevner dette: «Å ha et rolig sted å sitte og lese. Det hjelper». Nora, som har fem barn, sier: «Hjemme det er litt bråk. Hvis du går på biblioteket hvor det er rolig, du vet hva du leser».

5.3.5 Biblioteket og bånd til opprinnelseslandet

Som blant annet funnene i masteroppgaven til Essmat viser, kan bibliotekets flerspråklige samling virke tillitsvekkende, fordi brukerne av denne samlingen føler at deres språk og opprinnelsesland blir anerkjent av biblioteket og dermed samfunnet. Det å finne litteratur på sitt eget morsmål har også en helt konkret effekt ved at man får opprettholdt morsmålet og kontakten med opprinnelseslandet. Sistnevnte kan også aviser og magasiner hjelpe til med. Informantene i undersøkelsen min ga inntrykk av at de finner det de trenger av litteratur på morsmålet på biblioteket, og at de leser aviser og magasiner fra opprinnelseslandet for å holde seg oppdatert på nyheter.

Maria sier: «/.../ Og biblioteket har masse, masse bøker. Om Norge og andre land i Europa. Og vi har lært historie og geografi om hjemlandet. Men jeg synes det er bedre å lese om de europeiske landene og Norge». Biblioteket har altså bidratt til å øke hennes kunnskap om eget opprinnelsesland. Allikevel setter hun mest pris på hvordan biblioteket tilbyr informasjon om Norge og Europa. Flere av kvinnene forteller at de låner flere norskspråklige bøker enn bøker på morsmålet. Min generelle oppfatning, etter å ha intervjuet kvinnene, er at de henvender seg til biblioteket først og fremst som en kilde til norsk språk, og at informasjon om opprinnelsesland og morsmål finner de andre steder. Det kan allikevel se ut som det er en forskjell mellom de kvinnene som har bodd i Norge lenge og de som har bodd her kortere. Gruppe 2 består for det meste av kvinner som kom til Norge for kort tid siden, og disse kvinnene forteller at de er på biblioteket for å finne bøker og magasiner på deres morsmål. Oppfatningen om at kvinnene bruker biblioteket forskjellig ettersom hvor lenge de har bodd i Norge, forsterkes av at både Hana fra Somalia og Mina fra Pakistan oppgir at de leste aviser og magasiner på deres morsmål på biblioteket tidligere.

Kvinnene leser bøker på norsk når de leser høyt for barna sine, og låner derfor ikke barnebøker på morsmålet. Hvorfor de velger kun å lese norsk for barna sine, kan ha flere årsaker, men man kan tenke seg at kvinnene ønsker å integrere barna sine språklig samtidig som de selv får trent på å snakke norsk.

Petra forteller at hun oppsøkte biblioteket første gangen for å finne Koranen, som hun fant og lånte med seg hjem. Slik kan biblioteket fremstå som et tillitsvekkende sted som ivaretar behovene til mennesker med ulikt livssyn.

5.3.6 Arrangementer og lignende

Ingen av kvinnene jeg snakket med har deltatt på arrangementer på bibliotekfilialen på Holmlia. Dette var litt overraskende, fordi informantene i oppgavene til både Bjerninger & Åkerman (2003) og Essmat (2009) gir inntrykk av at de har brukt biblioteket på denne måten.

Dette forsterker inntrykket av at informantene mine bruker biblioteket først og fremst som et læringsrom, men også til dels som inspirasjonsrom - gjennom romaner og filmer, men ikke gjennom arrangementer som barneteater, bokprat etc.

5.4 Biblioteket som et trygt sted å være

Biblioteket som et sosialt rom er ikke en dimensjon ved biblioteket som informantene mine har et reflektert forhold til, men de har møtt både kjente og ukjente på biblioteket, og har også samhandlet med de ansatte på biblioteket.

Flere av kvinnene har besøkt biblioteket sammen med barn, som Mina: «Jeg har 11 år gammel jente. Jeg blir med henne på biblioteket. Hun lånte bøker og filmer mange ganger». Dette gjelder også Yen, som sier: «Før jeg bor på Holmlia, jeg og barna går på biblioteket og låner bøker og sitter og leser sammen med barna og bøker har bokstaver og bilder, så vi ser på og leser». Hadjia sier: «Jeg går sammen med mannen min, og barna mine». Thanh nevner at hennes ti år gamle datter bruker filialen på Bjørnholt, fordi hun går på skole i nærheten. Bibliotekfilialen på Bjørnholt er et kombinasjonsbibliotek, for både befolkningen i nærområdet og for skoleelevene på Bjørnholt skole. Aisha forteller også at hennes datter har omtalt Bjørnholt som et fint bibliotek.

Men det er også flere som har litt eldre barn, som Aisha, som forteller at barna går alene på biblioteket. Hana følger opp med å si at når barna er store «liker de ikke at mamma er med». Nora sine barn er også store nok til å besøke biblioteket alene, og de låner med seg bøker hjem for henne. Dette er Petra også inne på, når hun forteller at hun selv ikke har lånekort, men at barna låner bøker som hun leser for dem.

Når jeg spør om de har besøkt biblioteket sammen med andre enn familien sin, er det flere som svarer bekreftende. Samran forteller at hun ble med venninnen sin første gang hun besøkte biblioteket. Også Aisha forteller at hun har vært på biblioteket med en venninne.

Når det gjelder det å møte bekjente fra nærmiljøet, kan Hadjia fortelle at hun har hilst på naboen sin på biblioteket og også sett andre bekjente. Hun møter også barna til bekjente, og hilser på dem: «/.../ noen ganger ser jeg barna til noen jeg kjenner, og han eller hun hilser. Og de blir veldig glade». Hana har også sett bekjente på biblioteket, men sier: «/.../ vi bare hilser og går forbi». Det er flere andre som bekrefter med nikk og annet kroppsspråk at de har sett bekjente på biblioteket. Det er også noen av kvinnene som har kommet i snakk med mennesker de opprinnelig ikke kjente, på biblioteket.

Hana forteller om dette: «Særlig eldre folk. Eldre som liker å snakke med... Det er de vi pleier å prate med». Samran forklarer hvorfor eldre mennesker tar kontakt med henne: «Vi har høy respekt for eldre personer i hjemlandet mitt. Så jeg føler, hvis de trenger hjelp så hjelper jeg dem. Noen ganger hjelper jeg dem med å bære...».

At biblioteket kan være et møtested for dem, hvor den viktigste grunnen til å oppsøke stedet er for å møte andre, er ikke noe kvinnene har reflektert over. Aisha svarer sånn: «man er ikke på restaurant, det er et bibliotek». Mina kunne se nytten av at biblioteket var tilknyttet en kafé eller lignende fordi: «det er kanskje bedre hvis man sitter her og er sulten, at det er nærmere å hente en kopp kaffe og... Så fortsette med lesing. Det er bedre enn at de må gå ut, for da kommer de ikke tilbake». Hadjia derimot, ser ikke behovet for et slikt tilbud fordi hun bor så nærme biblioteket at hun kan gå hjem og hente seg noe å drikke eller spise. Det er tydelig at kvinnene jeg snakket med ikke forbinder biblioteket med et sosialt møtested, og at når de besøker biblioteket sammen med andre er det av andre grunner enn det sosiale i første omgang.

Opplevelsen av biblioteket som et trygt sted utpeker seg som den viktigste sosiale dimensjonen for kvinnene jeg intervjuet. Det er spesielt Hana som setter ord på dette. Hun sier: «Når jeg kommer inn føler jeg meg trygg, og jeg kan få hvilken bok jeg vil. Og så snakke med de andre som jobber her. Det er det beste». Det er møtet med de ansatte som skaper denne tryggheten. Hana sier om de ansatte: «[De] åpner dører for oss, og sier velkommen». Det er flere i gruppe 1 som nikker anerkjennende til dette. Mina mener at de ansatte «.../ liker innvandrere også. Fordi noen her liker kanskje ikke innvandrere, og de er sinte eller... Men dette er en glad person. De sitter på informasjon til andre: denne boka er kanskje bedre for deg...». Tryggheten henger altså sammen med deres møte med de ansatte i biblioteket, og informantene har tillit til at de ansatte vil hjelpe dem. Hana sier: «Istedenfor å lure på hva de skal si, så er det bare å gå til dem og si at du vil ha sånn og sånn bok eller kan dere hjelpe meg. Og de hjelper deg». Hadjia synes at «De hjelper mye i Norge. På biblioteket og andre ting», og flere mener at de ansatte på biblioteket er hjelpsomme og lette å få kontakt med. Maria mener at det er viktig å bli møtt av hyggelige ansatte, og dette følger Mina og Aisha opp. De sammenligner det å stå i butikk med det å jobbe i et bibliotek, og mener at hvis man er

hyggelig mot kunden føler kunden seg bedre ivaretatt og får lyst til å kjøpe klær. Slik må det også være på biblioteket.

6 ANALYSE

I dette kapittelet vil jeg bruke mitt teoretiske utgangspunkt for å undersøke hvordan funnene mine kan gi meg svar på forskningsspørsmålene jeg formulerte innledningsvis. Hvert forskningsspørsmål har fått sitt eget underkapittel. Gjennom å svare på disse spørsmålene kan jeg komme nærmere et svar på problemstillingen min.

6.1 Hva karakteriserer innvandrerkvinnenes bruk av biblioteket?

For å forstå bibliotekbruken til kvinnene jeg har intervjuet tar jeg utgangspunkt i Dorte Skot-Hansens idealmodell, hvor biblioteket er delt opp i ulike rom eller universer. Nedenfor vil jeg diskutere hvordan deres bruk av biblioteket kan deles inn i læringsrom, inspirasjonsrom og eventuelt opplevelsesrom. Jeg vil behandle biblioteket som møterom i et eget avsnitt, fordi det er et eget forskningsspørsmål og av spesiell interesse for PLACE-prosjektet, som denne oppgaven er knyttet til.

Studier har tidligere vist at innvandrere generelt bruker biblioteket like ofte, og mer variert, enn den øvrige befolkningen (Berger 2002; Svensk biblioteksforening 2008; ABM-utvikling 2008; Vaage 2009; Høimyr 2010; Aabø, Audunson og Vårheim 2010). Det er spesielt menn som har emigrert fra ikke-vestlige land som tar i bruk biblioteket, og de gjør det på en måte som minner om bruken av tehus i de arabiske kulturene, hvor man går for å møte venner og bekjente for å slå av en prat. Samtidig tar mennene også i bruk andre bibliotektenester, som tilbudet om datamaskiner med internett (Berger, 2002). Også unge mennesker med innvandrerbakgrunn bruker biblioteket mye, til skolearbeid eller som et sted å være sammen (Høimyr 2010; Berger 2002). Bergers undersøkelse fra Danmark (2002) viser at innvandrerkvinner bruker biblioteket lite. Dette kommer ikke like tydelig fram i de andre studiene. SSB sin statistikk over kultur- og mediebruk blant personer med innvandrerbakgrunn viser for eksempel at kvinner med

innvandrerbakgrunn fra ikke-vestlige land brukte biblioteket i like stor grad som mennene i 2008 (Vaage 2009, s. 43).

Mitt materiale støtter heller ikke opp om påstanden om at innvandrerkvinner ikke bruker biblioteket. Alle kvinnene jeg snakket med har brukt biblioteket, og de fleste mer enn én gang. Voksenopplæringen kan i mange tilfeller være grunnen til at kvinnene har brukt biblioteket i alle fall én gang. Jeg intervjuet kun elever ved Voksenopplæringen og mange av dem har vært på biblioteket i regi av norskkurs, slik jeg har beskrevet det tidligere. Hvis ikke det hadde vært for undervisningsopplegget til Voksenopplæringen, kan det tenkes at antallet kvinner som aldri har brukt biblioteket hadde vært høyere. I materialet mitt var det allikevel få kvinner som ikke har brukt biblioteket på fritiden, etter at de ble introdusert til det gjennom norskkurset. Det er kun Palwinder som uttrykker at hun ikke har besøkt biblioteket i særlig grad etter at hun var der med Voksenopplæringen. Kvinnene har altså behov de oppsøker biblioteket for å dekke, også på fritiden.

Kvinnene i mitt materiale låner bøker, filmer og cd-er, og leser aviser og magasiner på biblioteket. De bruker biblioteket først og fremst som læringsrom, som et sted å hente informasjon og kunnskap om det norske språket og samfunnet rundt seg. Forståelsen deres av hva slags institusjon biblioteket er, knytter seg også til læring og lesing – til et sted å finne litteratur, samt ro og konsentrasjon. Det kan være mange grunner til at kvinnene bruker biblioteket hovedsakelig som læringsrom. Det kan hende at fordi mange av kvinnene ble introdusert til det norske biblioteket gjennom språkkurs assosierer de biblioteket med språkopplæring og informasjon. Muligens kan måten kvinnene brukte biblioteket i opprinnelseslandet påvirke bruken av biblioteket her i Norge også, selv om tilbudet kan være noe annerledes. Alternativt er det slik at informantene ikke finner bibliotekets øvrige tjenester og tilbud interessante nok. Jeg spurte informantene mine om det var noe de ville forandre på eller savnet på biblioteket, men dette fikk jeg ikke noe godt svar på. Det kan hende at bibliotekets tjenester lever opp til forventningene deres fordi de ikke er vant til å tenke på biblioteket som noe mer enn et læringsrom som tilbyr informasjonsressurser.

Kvinnene er tydelige på at de ser biblioteket som et mulig verktøy i egen språkopplæring, og det er bibliotekets materiale på norsk som er viktigst for dem. Dette avviker noe fra for eksempel studien til Ågot Berger, hvor den voksne innvandrerbefolkningen etterlyste en større samling på fremmedspråk (Berger, 2002). Det er flere av mine informanter som forteller at de leser aviser og magasiner, og låner bøker, på morsmålet. På spørsmål om de er fornøyd med utvalget av materiale på deres eget morsmål svarer de bekreftende. Jeg tolker deres svar på den måten at de er mest interessert i utvalget av norsk litteratur som de kan bruke som hjelp i sin kommunikative integrasjon i samfunnet. Samtidig kan det se ut som om det materialet biblioteket kan tilby på deres eget morsmål er viktigere når man er nyankommet innvandrer. Kvinnene som har bodd her kortest er også de som tydeligst gir uttrykk for at de tar i bruk materiale på sitt morsmål på biblioteket. Blant dem som har bodd her lenge, er det to kvinner som forteller at de pleide å lese aviser på morsmålet tidligere, men at det nå er det norske materialet som er viktig. Dette fant også Essmat i sin undersøkelse av innvandrerkvinner bruk av biblioteket i Tønsberg og Larvik (Audunson, Aabø, & Essmat, 2011). Flere av hennes informanter oppsøkte biblioteket i begynnelsen for å søke trøst og redusere hjemlengsel ved å lese litteratur og skaffe seg informasjon fra hjemlandet de hadde reist fra. Det er også stor sannsynlighet for at kvinner som nettopp har innvandret til Norge ikke kan norsk, og dermed ikke kan dra nytte av det norske materialet på biblioteket før de har kommet i en situasjon hvor de skal lære seg språket. Blant kvinnene jeg snakket med, ga både Palwinder og Jasmin inntrykk av at de ikke hadde fått så mye ut av det første besøket på biblioteket fordi de ikke kunne norsk. De hadde ikke blitt gjort oppmerksom på materialet som fantes på deres eget morsmål, og dermed kunne ikke biblioteket gi dem et tilbud de kunne benytte.

Ingen av informantene har vært på arrangement eller kurs i bibliotekets regi. Det synes derfor ikke som om biblioteket fungerer som et performativt rom for dem, basert på kreativ utfoldelse. Det kan også virke som biblioteket som inspirasjonsrom er av begrenset betydning. Samtidig er for eksempel Hanas lån av krimbøker et eksempel på at biblioteket også blir brukt som inspirasjonsrom i noen tilfeller. Sammen med lån av romaner, kan også lån av filmer og til dels lesing av magasiner og aviser være en del av inspirasjonsrommet. Inspirasjonsrommet er først og fremst knyttet til kulturopplevelser,

rekreasjon og fritid. Biblioteket som læringsrom og inspirasjonsrom er sammen en del av aksene for personlig utvikling i idealmodellen til Skot-Hansen. Personlig utvikling kan føre til innsikt og erkjennelse hos den enkelte.

Det er også slik at bibliotekets ulike rom overlapper hverandre. For eksempel kan Hadjias lån av en norsk film med et tema som omfatter innvandringsspørsmål som arrangerte ekteskap og familiegjengforeninger, både være en del av biblioteket som inspirasjonsrom og som læringsrom. Ved å se en slik film vil Hadjia kunne få informasjon om det norske språket og om norske forhold. Kanskje vil hun kunne kjenne seg igjen i noen av spørsmålene som tas opp i filmen, og kanskje vil hun bli underholdt og få en kulturopplevelse av å se på den. Slik kan lånet av denne filmen både være å ta i bruk biblioteket som læringsrom og som inspirasjonsrom, som igjen kan føre til innsikt og erkjennelse. Det er altså ikke slik at man kan skille strengt mellom den bruken som knyttes til opplevelser (inspirasjonsrommet) og den bruken som knyttes til oppdagelser (læringsrommet). Romaner og filmer som kvinnene tar i bruk først og fremst for underholdningens skyld, kan også være utgangspunktet for læring om norsk språk og samfunn.

Kvinnene i mitt materiale bruker altså biblioteket først og fremst som læringsrom, og de har et instrumentelt syn på hva slags funksjon biblioteket har. Det er noen få eksempler som tyder på at biblioteket også blir brukt som et fritidstilbud, slik at noe bruk også kan være knyttet til biblioteket som inspirasjonsrom. Som performativt rom betyr ikke biblioteket noe.

6.2 Fører deres bruk av biblioteket til bedre integrering i det norske samfunnet?

Det er vanskelig å si med sikkerhet hvor integrert informantene mine føler seg i det norske samfunnet. Det virker som om noen deltar mer i samfunnet enn andre, og at språknivået er variert. Hvis man legger til grunn at klesvaner, andre vaner og holdninger, språkferdigheter, deltakelse i arbeidslivet, botid etc. kan si noe om hvor integrert kvinnene er i samfunnet, kan jeg gjøre noen antakelser basert på kvinnenes fremferd og tale, på tross av at jeg ikke fikk direkte tilgang til deres oppfatninger av deres egen integrasjon. Jeg støtter meg også til opplysninger om kvinnene som jeg fikk av deres

respektive lærere etter at intervjuene var gjennomført. Generelt virker det ikke som om botid har så mye å si for hvor deltagende informantene mine er i samfunnet. Thanh fra Vietnam, for eksempel, har bodd lenge i Norge, men har ikke deltatt i arbeidslivet. Hun er nå på et kvalifiseringstiltak, som blant annet innebærer å lære seg bedre norsk. Maria fra Afghanistan, derimot, har kun vært her i 1,5 år, men snakker allerede forståelig norsk. Hana fra Somalia snakker godt norsk, leser krimbøker, og tar på den måten i bruk kulturelle uttrykk som oppfattes som «norske». Hun trener og er på diett, som også oppfattes som veldig «norsk». Hun bruker vestlige klær, men bærer hodetørkle. Jasmin fra Tyrkia har tidligere være en del av arbeidslivet, men er nå langtidssykemeldt, og er på kvalifiseringstiltak. Hun snakker også godt norsk. Aisha abonnerer på Aftenposten, men bærer tradisjonell klesdrakt. Det at alle de kvinnene som har barn forteller at de leser norske bøker for barna sine, kan tyde på at de ønsker en kommunikativ integrasjon både for seg selv og barna sine. Dette er kun noen eksempler på hvordan mine informanter kan være integrert langs én eller flere dimensjoner, og de er alle basert på mine tolkninger. Materialet mitt gir meg altså ikke muligheten til å si noe sikkert om hvor integrert kvinnene føler seg i det norske samfunnet langs de forskjellige dimensjonene, men variasjonen kvinnene i mellom oppfattet jeg som stor.

Et av forskningsspørsmålene mine spør om innvandrerkvinnenes bibliotekbruk fører til integrering i det norske samfunnet. Dette spørsmålet stiller jeg fordi flere i de senere årene har blitt oppmerksom på den rollen biblioteket kan spille som brikke i integreringen av innvandrere i det norske samfunnet. Jeg ville finne ut om biblioteket har spilt en rolle for mine informanters integrering. Jeg fikk ikke anledning til å stille kvinnene spørsmål som handlet direkte om integrering og deres holdninger til biblioteket som en institusjon som fremmer deltakelse og inkludering. Ved hjelp av idealmodellen til Skot-Hansen og integrasjonens ulike dimensjoner, i følge Diaz, kan jeg allikevel, på bakgrunn av samtalene med kvinnene, trekke noen slutninger om sannsynligheten for at biblioteket har gjort kvinnenens integrasjon lettere, og hvordan dette i så fall har foregått.

Kvinnene bruker hovedsakelig biblioteket som læringsrom, som betegner den delen av biblioteket som tilbyr informasjons- og kunnskapsressurser, samt veiledning i hvordan man benytter seg av disse ressursene. Gjennom en slik bruk er det sannsynlig at deres

kommunikative integrasjon blir enklere. Biblioteket tilbyr informasjon og språkressurser som stimulerer til læring av det norske språket. Flere av kvinnene uttaler det eksplisitt når de diskuterer hvordan bøker på biblioteket hjelper dem med å lære norsk.

Kommunikativ integrasjon er den dimensjonen som mest direkte kan knyttes til bibliotekets kjerneaktiviteter, som utlån av forskjellig materiale og tilbud om informasjonsressurser. Gjennom å kunne norsk, kan kvinnene også oppnå økonomisk integrasjon ved lettere å kunne delta i arbeidslivet. Dette er også en av målsettingene for norskundervisningen de tilbys gjennom Voksenopplæringen. Ingen av kvinnene har brukt biblioteket for å få hjelp til å finne seg en jobb, så deres bibliotekbruk fører kun indirekte til økonomisk integrasjon, gjennom å lære norsk. Det kan tenkes at grunnen til at kvinnene ikke har benyttet seg av biblioteket i en jobbsøkningsprosess er fordi de ikke ennå har behov for å søke jobber. De er fremdeles elever ved Voksenopplæringen. Biblioteket som læringsrom kan også, gjennom å stille informasjonsressurser til rådighet, bidra til en politisk integrasjon i samfunnet. Dette har imidlertid ikke mine informanter benyttet seg av. Det kan tenkes at de får den nødvendige informasjonen gjennom Voksenopplæringen. Noen av informantene snakker om hvordan de har brukt biblioteket for å finne informasjon om det norske samfunnet mer generelt. Mange forskere har vært opptatt av at tilgang på informasjon er påkrevet for at innvandrere skal kunne integreres i det samfunnet de nå er en del av, og at biblioteket gjør en viktig jobb som tilbyder av informasjon til innvandrere (Roach & Morrison, 1999; Caidi & Allard, 2005; Elbeshausen, 2007; Vårheim, 2011). Igjen er det biblioteket som læringsrom som står i fokus.

Legitim perifer deltakelse er en gradvis introduksjon til samfunnet gjennom observasjon og læring, og det er blitt hevdet at biblioteket kan være en arena for slik deltakelse (Audunson, 2005; Essmat, 2009). Det er ingenting i mitt materiale som tyder på at biblioteket er en slik arena for kvinnene jeg snakket med. Dette kan være fordi de allerede er tilknyttet en institusjon som har som målsetting gradvis å introdusere innvandrere til det norske samfunnet, gjennom språkopplæring og samfunnskunnskap. Voksenopplæringen er basert på at innvandrere gradvis skal tilegne seg kunnskap som gir dem mulighet til å delta som fullverdige borgere av det norske samfunnet. Man kan tenke seg at biblioteket kan supplere Voksenopplæringen og også gå utover den

introduksjonen til samfunnet som Voksenopplæringen kan gi. Biblioteket er en institusjon hvor man kan delta i samfunnet bare ved å ta det i bruk, og uten at det forventes at man gir noe tilbake. Dette er i motsetning til Voksenopplæringen, hvor det kreves at man utfører oppgaver og består prøver. Biblioteket gir innvandrere muligheten til å være legitime perifere deltakere i det praksisfellesskapet som et demokrati utgjør, og gjennom observasjon av andre menneskers vaner og holdninger oppnå større forståelse av og toleranse for det samfunnet man skal inkluderes i. Som en institusjon med solid lokal forankring kan biblioteket også være en introduksjon til andre arenaer i samfunnet som krever mer av deltakerne sine. Informantene mine gir imidlertid ikke inntrykk av at deres bruk av biblioteket kan knyttes til legitim perifer deltakelse.

6.3 Tillit til biblioteket

Flere av informantene har tillit til at biblioteket har bøker som kan hjelpe dem til å lære seg norsk og forstå det norske samfunnet. De har tillit til at institusjonen har et tilbud til dem, og at biblioteket kan hjelpe dem med å nå mål i livene deres. Denne tilliten til at biblioteket er en institusjon hvor alle er like velkomne skaper inkludering og tilhørighet.

Kvinnene gir inntrykk av at de føler seg trygge og velkomne på biblioteket. Denne tilliten knytter seg først og fremst til de ansatte. Kvinnene føler seg trygg på at de får den hjelpen de trenger, og at de ikke blir diskriminert av de som jobber på biblioteket. Det er flere forfattere som hevder at bibliotekarere med en flerkulturell bakgrunn er nødvendig for at biblioteket lettere skal kunne inkludere innvandrere (Jönsson-Lanevska, 2005; Roach & Morrison, 1999; Svensk biblioteksforening, 2008). Mine informanter gir ikke inntrykk av å savne dette på filialen på Holmlia. De forteller at de møter fordomsfrie og hyggelige ansatte som gir dem følelsen av å være velkommen. Informantene i Essmat sin masteroppgave gir inntrykk av det samme (Audunson, Aabø, & Essmat, 2011). En slik tillit kan skape bånd mellom kvinnene og de ansatte, noe som igjen kan gi kvinnene tilgang på sosiale nettverk og dermed gjøre det lettere for dem å bli sosialt integrert. Dette omtaler Diaz som å delta i nettverk med innfødte (Diaz 1993, i Bjerninger & Åkerman, 2003).

6.4 Biblioteket som møteplass

Biblioteket som møteplass, med rom for både høyintensive og lavintensive møter, kan hjelpe kvinnene til sosial integrasjon gjennom samhandling med andre, og til bostedsintegrasjon gjennom å være et utgangspunkt for organisasjonsliv i nærmiljøet. Kvinnene jeg snakket med bruker ikke biblioteket for å møte andre i særlig stor grad, og definerer ikke biblioteket som et sted å møtes. Dette står i kontrast til menn fra ikke-vestlige land, som ser ut til å bruke biblioteket nettopp på denne måten (Berger, 2002).

I følge modellen til Skot-Hansen, er biblioteket som møterom et sted for fellesskap i formelle og uformelle nettverk. Møteromfunksjonen kan, sammen med læringsrommet, bidra til «empowerment», evnen til selvhjelp og å takle forandringer, hos den enkelte.

Skot-Hansens definisjon på møterom er et sted for arrangementer som politiske debatter og lesesirkler, og et sted som legger til rette for ulike grupper og nettverk. Fordi hun ikke nevner noe om de møtene som kan skje mellom mennesker som tar i bruk samme arena, men med ulike gjøremål og formål, ligner møterommet mer på definisjonen av høyintensive møteplasser enn lavintensive møteplasser, slik PLACE ser det (Aabø, Audunson, & Vårheim, 2010). Møterommet er imidlertid knyttet til biblioteket som lavintensiv møteplass fordi, ved siden av å vekke engasjement, øke kunnskapsnivå og føre mennesker med de samme interessene sammen, kan møterommet gjøre at biblioteket blir brukt mer, og dermed legge til rette for lavintensive møter.

Filialen på Holmlia har en god beliggenhet. Den ligger blant butikker, kaféer og leiligheter i det som kalles Holmlia senter. Slik har den et godt utgangspunkt for å være en møteplass i nærmiljøet. Informantene i undersøkelsen min forteller at de har sett og hilst på bekjente fra nærmiljøet på biblioteket og også, ved et par anledninger, snakket med ukjente mennesker. På denne måten har filialen på Holmlia fungert som en lavintensiv møteplass for dem, hvor møter mellom mennesker skjer som en utilsiktet konsekvens av at de tar i bruk bibliotekets tjenester samtidig. Som høyintensiv møteplass, eller møterom i Skot-Hansens definisjon, er ikke biblioteket like interessant for informantene mine.

7 KONKLUSJON

Jeg stiller altså spørsmålet om hvilken betydning biblioteket har i hverdagslivet til ikke-vestlige innvandrerkvinner på Holmlia, og har forsøkt å gi et svar på dette gjennom å undersøke hvordan kvinnene faktisk bruker biblioteket, om biblioteket betyr noe for deres integrering, og om biblioteket skaper tillit hos kvinnene.

Kvinnene jeg snakket med har alle brukt bibliotekfilialen på Holmlia. Men det er et potensial for både hyppigere og mer variert bruk. De ønsker selv å bruke det mer, og etterlyser mer informasjon og flere grunner til å besøke biblioteket. Slik det er nå, er det biblioteket som læringsrom som har mest betydning i kvinnenenes liv. Biblioteket hjelper dem å lære seg norsk, og bidrar dermed til deres kommunikative integrasjon i samfunnet. Den informasjonen om det norske samfunnet som biblioteket kan tilby har også betydning for kvinnenenes integrasjon. De bruker i tillegg biblioteket som inspirasjonsrom, gjennom å låne romaner og filmer, men denne bruken er tett knyttet til læring, og biblioteket som læringsrom og inspirasjonsrom overlapper dermed hverandre. Kvinnene oppfatter ikke biblioteket som et performativt rom.

Som møterom for disse innvandrerkvinnene, har filialen på Holmlia et utviklingspotensial. Samfunnet vårt har behov for fellesarenaer, hvor vi kan være synlig for hverandre og utvikle forståelse og toleranse for andres annerledeshet. Norske myndigheter tenker seg at arbeidslivet er en slik arena, og knytter derfor både personlig, sosial, politisk og økonomisk integrasjon tett til deltakelse i arbeidslivet. Mange innvandrerkvinner fra ikke-vestlige land lever i familier med tradisjonelle rollemønstre, og jobber derfor hjemme. Fordi de ikke deltar i arbeidslivet får de ikke den sosiale kontakten med andre nordmenn som behøves for å utvikle tillit og følelsen av fellesskap i samfunnet. Selv om det å ha en jobb kan føre til økonomisk selvstendighet og en plass i et nettverk med majoritetsbefolkningen, kan deltakelsen i arbeidslivet også oppleves som en belastning for enkelte innvandrerkvinner, som føler at de må oppgi for mye av sin egen identitet og kultur for å passe inn i det norske arbeidslivet (Eggen, 2008; Rugkåsa, 2010). Kanskje kan biblioteket være et alternativ til både å mistroves i arbeidslivet og å føle seg isolert hjemme. Noen av kvinnene jeg snakket med ga inntrykk

av å ha vært lite deltagende i samfunnet. Biblioteket kan gi disse kvinnene muligheten til å delta på en sosial arena hvor kontakt med andre kan opprettes og nettverk utvikles. Biblioteket er en offentlig institusjon hvor alle er velkommen uansett bakgrunn, og alle slags mennesker tar denne institusjonen i bruk samtidig. Slik kan biblioteket skape en følelse av tilhørighet hos innvandrerkvinner som ellers ikke deltar i samfunnet i større grad. Samtidig er de synlige for majoritetsbefolkningen slik at toleranse og forståelse for dem som mennesker kan skapes. Generalisert tillit spiller en stor rolle når brobyggende sosial kapital skal skapes. Ved at innvandrerkvinner og resten av befolkningen synes for hverandre er det lettere for at slik tillit oppstår mellom dem, og dermed kan biblioteket være med å skape brobyggende sosial kapital i samfunnet vårt.

7.1 Forslag til videre forskning

I denne oppgaven har 15 subjektive stemmer fått fortelle om hvordan de opplever biblioteket, hvordan de bruker det og hvilken betydning de tillegger det. Den kunnskapen som har kommet ut av dette kan ikke automatisk overføres til andre innvandrerkvinner andre steder i landet. Fortellingene hører til i en bestemt tid og i et bestemt rom. Det er ikke dermed sagt at denne kunnskapen ikke kan være nyttig. Sammen med den litteraturen jeg bruker kan den gi et bilde av hvordan noen individer i en bestemt brukergruppe benytter seg av bibliotekets tilbud, og skape oppmerksomhet rundt deres behov. Dette kan stimulere til videre undersøkelser av denne gruppens bruk av biblioteket, og kan også gi inspirasjon til tiltak ute i det enkelte bibliotek.

For å få en dypere forståelse av hvilken betydning folkebiblioteket kan ha i livene til innvandrerkvinner må det forskes mer på hvem disse kvinnene er, deres livshistorier, og hvilke behov de har i hverdagen. Materialet mitt er preget av et ganske lavt norskspråklig nivå hos kvinnene jeg snakket med, og jeg kan derfor ha gått glipp av informasjon, og en dypere innsikt i noen av fortellingene til kvinnene. Dette var vanskelig å forutse under planleggingen av intervjuene. Jeg visste at kvinnene ikke snakket flytende norsk, men jeg visste ellers ikke mye om språknivået. Ved å samle dem i fokusgrupper unngikk jeg misforståelser, fordi de forklarte og oversatte for hverandre, og derfor anser jeg en slik metode som god i møte med disse informantene. Å øke antall fokusgrupper slik at man snakker med flere informanter, fordi språknivået gjør at man får

mindre informasjon fra hver informant, kan være en hensiktsmessig strategi for fremtidige forskningsprosjekter. Det kan også tenkes at man skal sikre seg at kvinnene snakker godt norsk. Samtidig kan det da hende at man ikke får tak i fortellingene til de kvinnene som ikke er så godt integrert i det norske samfunnet, fordi språknivå henger sammen med integrering. Fokusgruppeintervju egner seg også godt i kombinasjon med andre forskningsmetoder, for å få et fyldigere forskningsmateriale. Spørsmål som hva biblioteket kan bety i de forskjellige fasene innvandrerkvinner går gjennom i sitt nye hjemland, og hva som skal til for at biblioteket skal være en attraktiv møteplass for innvandrerkvinner, må uansett besvares for å få en bedre forståelse av de ulike behovene denne brukergruppen har.

I tillegg til videre forskning kan undersøkelsen min stimulere til konkrete tiltak rettet mot innvandrerkvinner som brukergruppe. Det at biblioteket i hovedsak oppfattes som et læringsrom er et godt utgangspunkt for tiltak som sørger for målrettet informasjon til denne gruppen. Informasjon utformet på innvandrerkvinnenes egne premisser, slik at de kan nyttiggjøre seg av den, er et viktig element i deres integrering i samfunnet.

Hvis biblioteket skal fungere som møterom for innvandrerkvinnene må arrangementene gjøres aktuelle og attraktive for dem. Arrangementer og møter kan stimulere til økt bruk av biblioteket, og dermed legge til rette for lavintensive møter mellom brukerne. Samtidig kan slike arrangementer øke kunnskapsnivå og føre mennesker med de samme interessene sammen, og dermed fungere som høyintensive møteplasser (Audunson, 2005). Ved å fokusere på, og anerkjenne, innvandrerkvinnene i nærmiljøet kan biblioteket bygge ned fordommer og skape tillit. Dette kan gjøres gjennom å invitere kvinnene til å bidra med deres erfaringer og kunnskap når arrangementer og utstillinger skal gjennomføres. Undersøkelsen min på Holmlia viser at biblioteket kan dra fordeler av et utvidet samarbeid med Voksenopplæringen for å gjøre tilbudet sitt kjent blant innvandrerkvinner, og også for å skape en dialog med denne brukergruppen om deres ønsker og behov.

Bibliotekforskere og praktikere ute i felten er enige om at biblioteket står i en særstilling når det gjelder å inkludere hele befolkningen i et gratis tilbud, og at det dermed ligger til rette for at biblioteket kan bidra i integreringen av sosiale grupper som er mer eller

mindre grad marginaliserte i samfunnet vårt. Denne oppgaven har vist at bibliotekets tilbud er av betydning for innvandrerkvinner, men at det kan også bli enda mer betydningsfullt. Hvordan dette skal oppnås er en oppgave både for hvert enkelt folkebibliotek, og for forskere som er opptatt av integreringsspørsmål og bibliotek.

8 LITTERATURLISTE

- Aabø, S., Audunson, R., & Vårheim, A. (2010). How do public libraries function as meeting places? *Library & Information Science Research*, 32, 16-26.
- ABM-utvikling. (2008). *Hvem er de og hvor går de? Om brukeradferd i norske storbybibliotek*. ABM-utvikling.
- Audunson, R. (2005). The public library as a meeting-place in a multicultural and digital context. The necessity of low-intensive meeting-places. *Journal of Documentation*, 61(3), 429-441.
- Audunson, R., Aabø, S., & Essmat, S. (2011). Public libraries: a meeting place for immigrant women. *Library & Information Science Research*, 33(3), 220-227.
- Berger, Å. (2002). Recent trends in library services for ethnic minorities: the Danish experience. *Library Management*, 23, 79-87.
- Bjerninger, M., & Åkerman, L. (2003). *Är biblioteket en väg till integration? Några invandrade kvinnors syn på folkbiblioteket*. (Magisteruppsats). Borås: Högskolan i Borås.
- Bråthen, M., Djuve, A. B., Dølvik, T., Hagen, K., Hernes, G., & Nielsen, R. A. (2007). *Levekår på vandring. Velstand og marginalisering i Oslo*. Fafo-rapport 2007:05. Oslo: Fafo.
- Caidi, N., & Allard, D. (2005). Social inclusion of newcomers to Canada: An information problem? *Library and Information Science Research*, 27, 302-324.
- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94, 95-120.
- Direktoratet for Forvaltning og IKT. (16.11.2010). *Hovedfunn fra Innbyggerundersøkelsens del 1*. Hentet 21.11.2011 fra Direktoratet for Forvaltning og IKT: <http://www.difi.no/artikkel/2010/11/hovedfunn-fra-innbyggerundersokelsen-del-1>
- Eggen, E. (04.10.2008). *Vanskelig integrering for kvinner*. Hentet 08.11.2011 fra Forskning.no: <http://www.forskning.no/artikler/2008/april/178433>
- Elbeshausen, H. (2007). Knowledge in dialogue: empowerment and learning in public libraries. *Journal of Information, Communication & Ethics in Society*, 5(2/3), 98-115.

- Elbeshausen, H., & Skov, P. (2004). Public libraries in a multicultural space: a case study of integration processes in local communities. *New Library World*, 105(1198/1199), 131-141.
- Eriksen, T. H. (2011). Hva betyr "vi"? In T. H. Eriksen, & H. E. Næss, *Kulturell kompleksitet i det nye Norge* (s. 9-41). Oslo: Unipub.
- Eriksen, T. H., & Sajjad, T. A. (2011). *Kulturforskjeller i praksis : perspektiver på det flerkulturelle Norge*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Essmat, S. (2009). *Biblioteket som møteplass for innvandrerkvinner?* (Masteroppgave). Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Fisher, K. E., Durrance, J. C., & Hinton, M. B. (2004). Information grounds and the use of need-based services by immigrants in Queens, New York: A contextbased, outcome evaluation approach. *Journal of the american society for information science and technology*, 55(8), 754-766.
- Folkebibliotekloven (1985). Lov av 1985-12-20 nr. 108. Hentet fra Lovdata: <http://lovdata.no/all/hl-19851220-108.html>
- Halkier, B. (2010). *Fokusgrupper*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Henriksen, K. (2010). *Innvandrerkvinner i jobb er mer likestilte*. Hentet 30.08.2011 fra Statistisk Sentralbyrå: <http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/201001/09/>
- Høimyr, T. (2010). *Bibliotekbruk med fokus på biblioteket som møteplass. En undersøkelse av to ulike bibliotekfilialer i Oslo* (Masteroppgave). Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet¹. (u.d.). *Ny sjanse*. Hentet 29.09.2011 fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratet: <http://www.imdi.no/no/nysjanse/>
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. (2008). *Integrert, men diskriminert - en undersøkelse blant innvandrere fra Afrika, Asia, Øst-Europa og Sør- og Mellom-Amerika*. IMDi-rapport 9-2008. Hentet fra: <http://www.imdi.no/Documents/Rapporter/Rapport209.pdf>.
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet². (u.d.). *Fakta om innvandrerbefolkningen*. Hentet 08.11.2011 fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratet: <http://www.imdi.no/no/iFAKTA/Innvandrerbefolkningen/>
- Jönsson-Lanevska, Y. (2005). The gate to understanding: Swedish libraries and immigrants. *New Library World*, 106(3), 128-140.

- Kaldheim, O. et.al. (2011). *Bedre integrering. Mål, strategier, tiltak*. NOU 2011:14. Oslo: Departementenes servicesenter.
- Kultur- og kirke departementet. (2008-2009). *Bibliotek. Kunnskapsallmening, møtestad og kulturarena i ei digital tid*. Stortingsmelding nr. 23, 2008-2009.
- Kumlin, S., & Rothstein, B. (2005). Making and breaking social capital: the impact of the welfare-state institutions. *Comparative Political Studies*, 38(4), 339-365.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Interviews : learning the craft of qualitative research interviewing* (2. utg.). Los Angeles, Calif.: Sage.
- Lave, J., & Wenger, E. (1991). *Situated Learning: Legitimate Periphal Participation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Matarasso, F. (1998). *Beyond book issues : the social potential of library projects*. London: CoMedia.
- Nannestad, P., Svendsen, G. L., & Svendsen, G. T. (2008). Bridge over troubled water? Migration and social capital. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34(4), 607-631.
- Nes, B. (2009). *Biblioteket og de nasjonale minoritene rom og romanifolket*. (Masteroppgave). Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Oslo Kommune Bydel Søndre Nordstrand. (06.07.2010). *Velkommen til Kvalifiseringssenteret VIA*. Hentet 01.09.2011 fra Oslo Kommune: [http://www.bydel-sondre-nordstrand.oslo.kommune.no/arbeid trygd og sosiale tjenester/arbeidstiltak/](http://www.bydel-sondre-nordstrand.oslo.kommune.no/arbeid_trygd_og_sosiale_tjenester/arbeidstiltak/)
- Oslo Kommune Bydel Søndre Nordstrand. (01.02.2011). *Bydelens befolkning*. Hentet 22.08.2011 fra Oslo Kommune: http://www.bydel-sondre-nordstrand.oslo.kommune.no/var_bydel/befolkning/
- Oslo Voksenopplæring. (u.d.). *Norsk kurs: gratis eller betale?* Hentet 01.09.2011 fra Oslo Voksenopplæring: http://www.felles.oslovo.no/tilbud1/Norsk_kurs_gratis_eller_betale_.html
- PLACE (2011). Undersøkelse utført av Sentio Research på oppdrag for PLACE-prosjektet ved Høgskolen i Oslo og Akershus, januar 2011. 1000 respondenter fra bydelene Søndre Nordstrand, Røa, Sagene i Oslo, og Tromsø.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of the American community*. New York: Simon&Schuster.

- Reed-Danahay, D. (2008). From the "Imagined Community" to "Communities of Practice". Immigrant belonging among Vietnamese Americans. I D. Reed-Danahay, & C. B. Brettell, *Citizenship, Political Engagement, and Belonging. Immigrants in Europe and the United States*. (s. 78-97). New Brunswick: Rutgers University Press.
- Repstad, P. (2007). *Mellom nærhet og distanse : kvalitative metoder i samfunnsfag* (4. rev.utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Roach, P., & Morrison, M. (1999). Pursuing the wind of change: Public library services in multicultural Britain. *Asian Libraries*, 8(4), 256-261.
- Rugkåsa, M. (2010). *Tranformasjon og integrasjon. Kvalifisering av minoritetetniske kvinner til arbeid og deltakelse i den norske velferdsstaten*. (Doktoravhandling ved det samfunnsvitenskapelige fakultet). Oslo: Universitetet i Oslo.
- Skot-Hansen, D. (2001). Folkebiblioteket i civilsamfundet - civilsamfundet i folkebiblioteket. I R. Audunson, & N. W. Lund, *Det siviliserte informasjonssamfunn. Folkebibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid*. (s. 46-62). Bergen: Fagbokforlaget.
- Statistisk Sentralbyrå. (16.02.2010). *Innvandrerkvinner i jobb mer likestilte*. Hentet 10. 11. 2011 fra Statistisk Sentralbyrå:
http://www.ssb.no/vis/magasinet/slik_lever_vi/art-2010-02-16-01.html
- Statistisk Sentralbyrå. (05.05.2011)¹. *Høyeste innvandring noensinne*. Hentet 29.08.2011 fra Statistisk Sentralbyrå: <http://www.ssb.no/emner/02/02/20/innvutv/>
- Statistisk Sentralbyrå. (2011)². *Innvandring og innvandrere*. Hentet 08.11.2011 fra Statistisk Sentralbyrå: <http://www.ssb.no/innvandring/>
- Styrelsen for Bibliotek og Medier. (2010). *Folkebibliotekerne i vidensamfundet. Rapport fra Udvalget om folkebibliotekerne i vidensamfundet*. København: Styrelsen for Bibliotek og Medier.
- Svensk biblioteksforening. (2008). *Framgångsrikt, men förbisett*. Stockholm: Svensk biblioteksforening.
- Ulvik, S. (1997). *Biblioteket som gikk ut av huset sitt. Evaluering av prosjektarbeid ved Torshov filial av Deichmanske bibliotek*. Brodd-rapport. Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Ulvik, S. (2010). "Why should the library collect immigrants' memories?": A study of a multicultural memory group at a public library in Oslo. *New Library World*, 111(3), 154-160.

- Uslaner, E. M. (2010). Segregation, mistrust and minorities. *Ethnicities*, 10(4), 415-434.
- Vaage, O. F. (2009). *Kultur- og mediebruk blant personer med innvandrerbakgrunn. Resultater fra Kultur- og mediebruksundersøkelsen 2008 og tilleggsutvalg blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre*. Rapport 2009/29. Oslo: Statistisk Sentralbyrå.
- Valenta, M. (2008). *Finding friends after resettlement*. (Doktoravhandling, Department of Sociology and Political Science). Trondheim: NTNU.
- Vårheim, A. (2010). Gracious space: Library programming strategies towards immigrants as tools in the creation of social capital. *Library & Information Science Research*, 33, 12-18.
- Vårheim, A., Steinmo, S., & Ide, E. (2008). Do libraries matter? Public libraries and the creation of social capital. *Journal of Documentation*, 64(6), 877-892.
- Wenger, E. (1998). *Communities of Practice. Learning, Meaning and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.

VEDLEGG:

INTERVJUGUIDE

- **Presentasjon av prosjektet**
- **Kjøreregler**
  - anonymitet
  - det finnes ikke riktige eller gale svar
  - alle må få komme til ordet
  - jeg jobber ikke for biblioteket, så ikke vær redd for å si noe "galt"
- **Presentasjonsrunde**
  - alder
  - opprinnelsesland
  - lengde på opphold i Norge
  - hvorfor flyttet du til Norge?
  - familiestatus (gift, barn etc.)
  - (utdanning
  - yrkeskarriere) – få info fra kontaktperson?
- **Innledningsspørsmål: Hva tenker dere på når jeg sier "bibliotek"?**
- **Innledningsspørsmål: Brukte dere bibliotek før du kom til Norge?**

Oppfølgingsspørsmål: Hva brukte dere biblioteket til?

- **Innledningsspørsmål: Kan dere fortelle meg om første gangen dere var på biblioteket i Norge?**

Oppfølgingsspørsmål: Hvem gikk dere hit med?

Hva gjorde dere der?

Lånte dere bøker?

Hva tenkte dere om biblioteket etter første gangen dere var der?

- **Innledningsspørsmål: Hvor ofte er dere på biblioteket?**

Oppfølgingsspørsmål: Når går dere på biblioteket?

Hva gjør dere når dere er på biblioteket? Fortell...

Har dere brukt biblioteket i forbindelse med jobb? Skole? Familie?

Har dette forandret seg?

Låner dere bøker?

Hva slags bøker låner dere?

Gamle bøker eller nye?

Romaner eller faktabøker?

Norske bøker?

Bøker om Norge, og det norske samfunnet?

Gjør dere det for å lære mer om Norge?

Har dere lånt en bok på eget morsmål?

Vet dere at biblioteket kan skaffe det?

Låner dere bare til dere selv, eller låner dere til andre?

Leser dere for barna deres?

Leser dere aviser eller blader på biblioteket?

Er de norske eller utenlandske?

Holder det dere oppdatert på hva som skjer i xxx?

- **Innledningsspørsmål: Har grunnene til at dere går på biblioteket forandret seg? Forklar...**

- **Innledningsspørsmål: Går dere alene eller sammen med andre på biblioteket?**

Oppfølgingsspørsmål: Har dere med barna deres?
Går barna deres på biblioteket uten dere?
Hender det at dere går dit sammen med venner?
Lager dere avtale om å møte andre på biblioteket?
Hvem da?
Hva gjør dere da?
Fungerer biblioteket fint til dette, og hvorfor/hvorfor ikke?
Ser dere andre mennesker dere ikke kjenner men vet hvem er?
Hilser dere på dem? Fortell...
Har dere snakket med noen dere ikke visste hvem var?
Fortell...
Hender det at dere snakker med de som jobber på biblioteket?
Hva snakker dere om da?
Er det lett å ta kontakt med de som jobber her?
Hvorfor/hvorfor ikke?
Kan dere beskrive en typisk bibliotekar?

- **Innledningsspørsmål: Har dere tittet på oppslagstavlen her?**

Oppfølgingsspørsmål: Er dette en fin måte for dere å få informasjon om ting som skjer i nærmiljøet?
Har dere deltatt på møter på biblioteket?

- **Oppsummering:**

Hva er det beste med biblioteket?

Hva kan biblioteket gjøre bedre? (Voksenbøker m/bilder, kaffekrok, beliggenhet, åpningstider)